

Poštšina plačana v gotovini.

SLOVENSKI UČITELJ

**PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASICO
SLOMŠKOVE DRUŽBE V LJUBLJANI**

LETNIK XXIX.

ŠTEV. 9-10

1928

„Slovenski Učitelj“ izhaja sredi vsakega meseca. - Uredništvo (Fort. Lužar) je v Ljubljani, Glinška ulica, vrtna kolonija. Upravništvo je v Ljubljani, Jenkova ulica št. 6. - Naročnina znaša 50 dinarjev. - Članke in dopise sprejema uredništvo, reklamacije in naročnino pa upravništvo. - Izdajatelj in odgovorni urednik: Fortunat Lužar. - Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč.

Listnica. Ker je v zadnji številki pomotoma izostala Glasbena priloga, zato je pridejana današnji številki. Prosimo vse naročnike, naj to pomoto oprostijo.

V zalogi imamo še precej letnikov »Slovenskega učitelja« od l. 1926 dalje, katere oddamo po znižani ceni Din 30.— letnik. Vabimo posebno krajevne šolske odbore, da nabavijo za šolska upraviteljstva vsaj letnik 1926 in 1927.

Prosveta prenavlja ameriški narod.

Nekaj o osnovnih in srednjih šolah ter vseučiliščih v Zedinjenih državah.

John Dyneley Prince, poslanik Zedinjenih držav ameriških v Beogradu.

Leta 1831. je posetil sloveči francoski popotnik De Tocqueville Zedinjene države, da prouči našo tedanjo demokracijo. Ta učenjak je napisal, da demokratski družabni duh onemogoča vsako temeljitost, ker po njegovem mnenju neskončni vrtnec, ki vedno razsaja v popolnoma demokratski deželi, škoduje razvitku zbranega in stalnega narodnega naziranja.

Ako mislimo na nepopolno demokratsko državo, tedaj moramo priznati, da je ta izjava resnična, ker se v takem primeru združijo vsi močovi vplivi, da preprečijo vsako razboritost in razmišljanje. V sredini take zmede seveda ne bi bil mogoč kakršenkoli koristen in stalen prosvetni sistem. Na primer v demokraciji, ki še ni dosegla svojega najvišjega razvoja, se mora narod neprestano zanimati za probleme gospodarske in politične organizacije, za praktično uporabljanje osnovnih načel in posebno za nove življenjske okoliščnosti. Čim pa se taka demokratska država učvrsti, ko se splošno družabno življenje ustali na zdravih izročilih, tedaj moramo upati, da se razvije boljši in stalnejši duh, ki naj vpliva na celotno družbo.

Ko je De Tocqueville videl Ameriko, je bila čisto nova država, bila je bolj ali manj še neurejena, narod še ni dobil svojega določnega obličja, ker so bile nove ideje še v borbi s starimi izumirajočimi izročili. Skratka, De Tocqueville je videl Ameriko prej nego

* Dne 21. junija t. l. je predaval na ljubljanski univerzi gospod poslanik o vplivu ameriških univerz na javnost. Predaval je v slovenskem jeziku in se zelo pohvalno razil, da je naš jezik zlasti ohranil dvojino. Besedilo predavanja je tu ponatisnjeno iz lista »Življenje in svet« od 13. julija, št. 2, stran 39.

se je bila razvila, prej nego je postala država kakršna je danes.

Zgodovina naših mnogih velikih vseučilišč je morebiti najboljši dokaz moje trditve, da smo danes razvit narod, ki ni čisto materialističen. Značilno je pripomniti na tem mestu, da je ena najbolj priljubljenih strok v vseh naših vseučiliščih modroslovje. — Stroka, ki jo tako pogostoma žigosajo kot nepraktično in brezkoristno. Dejstvo je, da so profesorji modroslovja na naših najboljših vseučiliščih, n. pr.: v Harvardu, Kaliforniji, Kolumbiji, Newyorku, naredili iz teh zavodov velika središča čisto teoretičnega raziskovanja. Poleg tega imamo mnogo tisoč mladeničev in mladenk, ki študirajo veliko predmetov iz čisto teoretičnega stališča, kakor n. pr. politično ekonomijo, pravniške nauke, matematiko in druge znanstvene stroke.

To značilno hotenje povdarjam predvsem zato, da bi izbrisali tisti neosnovani pojem, češ, da se ameriški narod zanima zgolj za materialistične reči in da razmišlja edino o vsakdanjih dobičkanosnih vprašanjih. Seveda, ne moremo zanikati, da imamo tudi danes mnogo in še preveč ljudi, ki se še niso naučili, da bi razlikovali med pravimi duhovnimi vrednotami in sedanjim materialističnim sijajem. Razume se, da večina naroda v novi deželi najprej zahteva praktičnih stvari; prav zaradi tega naš narod dostikrat prerad sledi demagogom, ki histerično brani o nevarne zamisli. Ali v tem primeru obstoji nekaj, na kar se lahko sigurno zanesemo. Veliki ameriški narod dobro razume svojo lastno silo, razen tega ima zelo zdravo pamet; dostikrat pa ni dovolj izurjen, da bi vedno pazljivo razsojal in bi tako pravilno ocenjeval darove kulturnega življenja. Vendar sedaj naše šole in posebno naša vseučilišča iščejo pota in način, da bi popravila ta značilen nagib. Prizadevajo si, da podučijo naše ljudstvo, ki je nekoliko raznovrstno in po nekaj raznobarvno, da naj ne leti k vsakemu divjemu ognju, ki se narodu predstavlja v čarobni svetilki kakega šarlatana, da ga vodi po nevarnih stezah. Poglavitni cilj naših vseučilišč je, da odgojimo narod na vse mogoče načine, ne samo z mehaničnim poukom, nego tudi s pravniško izobrazbo. Hočemo, da poučujemo narod ne samo z dejstvi in metodami, nego — in to je poglavito — tudi z zdravim in ne-nevarnim razmišljanjem. Priznavamo, da je prosveta edino sredstvo zoper politične in gospodarske zmote.

Mogoče ni boljšega dokaza za to, da je narod dosegel možnost neodvisnega mišljenja kakor je značaj vseučilišča in njegov vpliv

Internacionalni pedagoški kongres v Berlinu.

H. Kmet.

(Konec.)

Z vso vnemo smo se jih poprijeli šele sedaj in najznačilnejše je, da so začele z novodobno šolo stare sive glave, po katerih žilah pa še teče mlada kri. S tem je izpodbito mnenje, da starejše učiteljstvo ni bilo zmožno slediti novejšim smerem.

Kakšna naj bo državljanska vzgoja? Ali naj sloni na suhoparnem dogmatiziranju in učenju raznih paragrafov? Ne! Temveč pravega državljan bomo vzgojili le v tesni zvezi z življenjem. Vse, kar otrok vidi okoli sebe, kar doživlja, vse nezgode in nesreče, vsi prepiri in vsi večji dogodki vsebujejo v sebi pravo jedro državljanske vzgoje. Iz življenja bomo izvajali pravilo za življenje. Na razstavi smo videli prav nazorno podano, kako naj podajamo državljanski pouk v šoli. Na klopi v parku (klop in knjiga na njej je bila napravljena po otrocih) je nekdo pozabil knjigo. Nad tem predmetom je stal napis: »Ako pozabiš kako reč na javnem prostoru, že s tem tako rekoč izgubiš lastninsko pravico po paragrafu y.« In še mnogo enakih primerov je bilo, ki so drastično pona-zorovali državljanski pouk.

V torek, torej zadnji dan kongresa, je bilo važno predavanje dr. Seyferta o nadaljnji učiteljski izobrazbi na Saksonskem. Ta sloni na izbiri učiteljstva, ki ima prirojen pedagoški čut in ki so se že zunaj v življenju v praktičnosti izkazali kot sposobni učitelji in ne suhoparni znanstveniki. G. Tews je govoril o prosvetnem delu nemškega učiteljstva med najširšimi plastmi naroda, kar se pač lahko nanaša na vse učiteljstvo vsega sveta. Poudarjal je veliko kulturno misijo učiteljstva, ki je razen duhovnika večkrat edini izobraževalni faktor na deželi.

S tem bi bilo poročilo o predavateljih končano in preidem na ustroj nemškega šolstva in na poročilo o šolski razstavi.

Nemška šola.

Nemška ljudska šola obsega za dečke štiriletno (-razredno) osnovno šolo in štiri leta trajajoče višje tečaje, imenovane ljudska šola. Vzporedno s to razporedbo stopa v ospredje tako zvana poklicna šola, katero morajo obiskovali dečki do 12. šolskega leta, in sicer oni, ki so izstopili iz ljudske in srednje šole. Kdor je dovršil zadnje ljudske šole, torej po osemletni šolski dobi, lahko vstopi v srednjo šolo, ki obsega šest stopenj, in v višje

učilnice, katera doba traja devet let in ki se imenujejo višja realka, realna gimnazija in gimnazija.

Tudi dekliške ljudske šole so v istem pravcu razdeljene, kakor deške ljudske šole. Deklice lahko vstopijo v tako zvani licej. Po triletnem obiskovanju liceja lahko vstopijo v nemško višjo šolo in v učne zavode z gimnazijskim obiležjem ozir. z obliko realke. Možen je tudi vstop na dveletno šolo za ženske.

Srednje in višje šole, katere sem prej omenil, so dostopne le precej nadarjenim, medtem ko obstojajo šole po vojni tako zvane »Aufbauschulen«. To so šole, katere so namenjene srednje nadarjenim in v katero vstopajo dečki in deklice po dovršeni 13 letni šolski dobi. Na ta način je možen višji študij tudi manj nadarjenim. Po šestih letih napravijo zrelostni izpit. — Učni načrt za ljudske šole poudarja, da vladaj v prvih štirih letih nekak skupen delovni program v svrhu postopnega razvijanja otroških moči in nagona do igranja, do nekake volje za pravo delo.

Srednja šola obsega šest stopenj in bi odgovarjala naši meščanski šoli s to razliko, da nudi nemška srednja šola zaokroženo naobrazbo in se naslanja na razmere svojega šolskega okoliša, n. pr. v industrijskih krajih ima obrtno-industrijski značaj, v čisto kmečkih krajih pa kmečki. Ta šola usposablja gojenca za srednje poklice, in sicer državne, kakor tudi občinske in privatne, za obrt in trgovino. Ljudska šola še ne more nuditi otroku take naobrazbe — višja srednja šola pa zopet ne vsled svoje čisto znanstvene zasnove.

Ves šolski ustroj je pod državnim nadzorstvom. Je pa dana posameznim deželam precejšnja prostost glede šolstva, da si same lahko stavijo svoj pravec. Mesto Berlin ima za svojih 4.024.165 prebivalcev najobsežnejše šolstvo v vsej Nemčiji. Šoloobveznih otrok je 380.000 — učnih moči je samo v Berlinu nad 12.000, in sicer ljudskošolskih. Ljudskih šol ima okoli 500.

O skupnostnem pouku v osnovni šoli. Tudi šolsko upravo so v Nemčiji temeljito predrugačili, seveda ne povsodi, temveč za sedaj pač v posameznih poskusnih šolah. Klop polagoma izgineva in na njeno mesto stopa miza kot nekako bolj družabna oprema in seveda k njej spadajoči stol. Zakaj ta prevrat? Učenjaki trdijo in njimi seveda izkušeni šolniki, da ni primerno, ako si otroci v šoli kažejo hrbet, kajti šola mora odgajati za življenje. Vsak hip lahko otroci mize in stole odstranijo in pred njimi je prazen prostor, kjer lahko uprizorijo razne predstave, večje dramatične deklamacije itd. Otroci se čutijo med seboj kot nekaka družina. Miza je tako prikrojena, da ploščo lahko za pisanje in branje malo poševno položijo. Pod vsakim oknom v šolski sobi je omarica, kamor otroci odlagajo še nedovršene naloge in drugo. Pod mizo je naprava, kamor spravljajo svoje nahrbtnike in druge šolske potrebščine. Tudi table so v delovni šoli čisto drugačne. Videl sem šestdelno tablo, narejeno iz neke črne mase, katere ni treba nikoli več prelakirati in ki ohrani svojo lepo črno barvo. Takih tabel je bilo na razstavi vse polno. Da imajo otroci zlasti v nižjih

razredih priložnost risanja oziroma ilustriranja raznih reči in svoje domišljije, so na stranskih stenah pritrjene table tudi iz enake črne mase, kakor so novejša table in okoli teh stranskih tabel je okvir, da se pri brisanju ne zamažejo stene. Table so višje od učenca in to v svrhu raznih učiteljevih risb v učenčevo ponazorilo. Vrh stranskih tabel so lične police, na katere postavljajo učenci svoja dela.

V novejših učilnicah mora vladati življenje in veselje. Obstojati mora prisrčnost med otrokom in učiteljem. Zato so izginili katedri in namesto njih so lične pisalne mize in posebni stoli.

Toliko o šolski opravi. Preidem pa zdaj na pouk sam po novejših zahtevah. Tudi to smo imeli priliko na razstavi videti. Dosedanji začetni pouk je kar na mah prekinil z vsem onim življenjem, na katerega je bil otrok navajen, in pričelo se je skoraj že prve tedne po nekaterih učilnicah, recte »mučilnicah«, s priučevanjem raznih nezmisljenih formuliranih stavkov. Tega novejša šola ne pozna več. Iz razstavljenih reči je bilo razvidno, da je bil predmet v nekem I. razredu tako zvan »Trittroller« naprava, katero opazimo tudi večkrat tu v Kočevju ali v Ribnici in še drugod. Torej neko obče otroško vozilo ozir. igrača. Deček je pripovedoval učitelju o tem predmetu, kako se je vozil itd. Učitelj ga je pozval, naj to prinese drugi dan v šolo. Z vidnim zanimanjem opazujejo učenci to igračo in deček se pelje enkrat, dvakrat po razredu. Učitelj jim pove pripovedko o dečku, ki ni hotel poslušati in je drvel po tlaku ulice. Spodrsnelo mu je in zlomil si je kolo. — Iz posnemajočega drvenja so otroci dobili črko »r« (rollen). Učitelj jim nariše sliko o tem dečku, ki slednjič sestavi zlomljene dele in iz vseh teh delov nastane pred učenčevimi očmi velika tiskana črka »R«. To spojijo z glasom: rrr. Iz plastilina ozir. pri nas iz gline in palčič si napravijo to igračko. Iz palčič ozir. lepenke zložijo črko »R«. Zdaj pišejo črko s prostimi laktmi. Novo črko postavijo v bralni stroj in s pomočjo že pridobljenih črk tvorijo zloge in besede, morda še celo berilce, katero si sestavi vsak otrok zase. To je predhodno pisanje in branje in je pravo pisanje in branje odloženo na poznejši čas. Veselje prinaša v razred tak pouk. Imenujemo ga »skupnostni pouk«. Vsi predmeti so zastopani, vendar ne po določenem redu in po urniku, katerega v novi šoli ni, temveč po pravem zainteresiranju otroka.

Pri računstvu pripoveduje učitelj, kako se je 10 otrok zbralo k medsebojnemu tekmovanju, kako so odšli s svojimi vozili in kako jih je nekaj padlo, nekaj zaostalo itd. Povsodi je dana prilika, da otroci izvršijo svoji stopnji primerne naloge. Ne izostane pa tudi sistematično računstvo, seveda vedno v zvezi z različnimi ponazorili.

Tudi abecednike imajo, toda zelo pestre in v tesni zvezi z življenjem. Videl sem prvo berilo, ki je imelo proste liste in so bili posamezni lističi vloženi v mapo. Zraven ima vsak učenec nekako pripravo, v katero vloži gotov listič. Ta priprava je slična onim mapam, katere so imeli naši oficirji med vojno in v katere so polagali zemljevide z bojišč. Tudi te otroške mape imajo prožno steklo, tako zvane »Marienglas«.

Za ponazorovanje raznih oblik v naravi, kakor hriba, gozda, potem raznih občil, kakor so ceste in železnice, se poslužujejo učenci peska. V posebnem zaboju ozir. na posebni mizi je pesek in v ta pesek upodabljajo učenci ozir. učenke razne pojme, pridobljene pri pouku. V zvezi s takim poukom se tudi učijo o raznih nevarnostih na cesti, na železnici ozir. na železniškem tiru. To je že neke vrste državljanski pouk.

Večina razstavljenih predmetov ozir. ponazoril, kakor n. pr. trgovina, krojačnica, perica itd., je dokazala, da je bila razstava namenjena v prvi vrsti mestnim šolam, kjer otroci nimajo prilike, ogledati si pravo življenje in delovanje nešteti naprav ozir. poklicev.

Na razstavnem prostoru sem opazil, kako so menda v II. razredu obravnavali učno enoto »pošta«. Povabili so v učno sobo pismonošo. Ta jim je razkazoval pisma, pripovedoval o svojih potovanjih itd. Izpraševali so ga. Po ustnem izraževanju je sledilo pismeno. O čemer so otroci govorili, to so potem tudi napisovali, seveda v zvezi z lastnim doživetjem. Pozneje so računali, koliko pisem je n. pr. prinesel poštar, koliko hiš obhodi pismonoša na en dan, koliko v dveh dneh itd. Predmet računske ure je bila seveda le pošta in kar je ž njo v zvezi.

Razume se, da so otroci sami tvorili naloge. Pri deških ročnih delih so zavijali pakete in ovoje za pisma. Iz gline so napravili razne pošne predmete in peli so o pošti. To je zopet skupnostni pouk.

Iz vsega naštetega — razstavljenega — materiala sem dobil vtis, da ni novi pouk samo igrakanje, kakor to radi predbacivajo nasprotniki nove šole, temveč, da novi pouk polaga posebno pažnjo na pravilno razvijanje vseh otroških sil in nagnjenj. Novi pouk postopa naravno.

Nova šola je zavrgla suhoparna pravila in berila, kakršna imamo še pri nas. Zveza nemških kulturnih delavcev, ozir. zveza vseh nemških pisateljev in pesnikov si je nadela za nalogo, napraviti dostopna učeči se mladini vsa pomembnejša dela nemških pisateljev in pesnikov, sodobnih in prejšnjih. Otroci berejo v šoli dela literarne vrednosti, katera so zelo poceni. Za 20 pfenigov dobi sleherni učenec ozir. sleherni učenka razne basni, pravljice, pripovedke, razne pesnitve itd. Na ta način se seznanijo s svojim narodom, z duševnimi voditelji svojega naroda. Takih lepih brošur sem videl vse polno v treh sobah. In čeravno je cena zelo nizka, je oprema knjižic okusna in vse slike so naslikali prvovrstni nemški slikarji. Tako Nemci kulturno vzgajajo svoj narod. V berilih za višje razrede sem opazil tudi nekaj del drugih narodov, seveda v skromni meri.

Vsak razrednik, vsaka razredničarka zbira za svoj razred tako zvano »Klassenbücherei«. V taki razredni knjižnici so zastopana le najboljše dela nemških pesnikov in pisateljev. Največjo pažnjo polagajo Nemci na pravo razlago pesniških del. In tega ni zmožen vsak učitelj. Mi imamo navado, da vsako pesem in vsako berilo vajo prav skrbno razčlenimo, da potem ne ostane na pesmi in berilu ničesar več lepega in je pravo jedro že izginilo. Ne tako pravi učitelj. On poda le kratko situacijsko poročilo ozir. kratek uvod in otroci le nestrpno čakajo, kaj bo sledilo.

Zdaj berejo pesem ozir. berilo in vse drugo je pripuščeno lastni otroški domišljiji, ki je za slehernega drugačna. Otrok mora pesnitev doživeti.

Tudi svojo lastno knjižnico ima skoro vsak učenec. Kako pa to doseči? Govoril sem z voditeljem dotičnega razstavnega oddelka in povedal mi je sledeče: vsako leto je na novodobni šoli razstava vseh boljših del iz mladinske književnosti. Povabljeni so starši in tam nalašč za to postavljeni učitelj, ki je malo bolj literarno navdahnjen od ostalih tovarišev, razloži dela staršem, jim svetuje, kaj naj bi kupili za svoje otroke in osnova za domačo knjižnico je dana. Mesto Leipzig je imelo na šolski razstavi v Berlinu razstavljeno veliko sliko, ki nam je predočevala šolsko čitalnico. Vidimo torej, da se v Nemčiji polaga velika važnost na mladinsko književnost.

Tudi Nemci tožijo, da njih ljudstvo ni zmožno sestaviti lepih prostih spisov. Že več let pred vojno je bilo v Nemčiji opazati mogočno stremljenje za odpravo tako zvanih pravih šolskih spisov, ki niso bili nič drugega nego podajanje učiteljevih misli, ne pa lastnih misli učenca. Znana so imena reformatorjev na tem polju, kakor: Scharellmann, Jensen, Lamszus, Fritz Gansberg itd. Ti so bili že pred vojno znameniti in zdaj v povojnem času pa sploh ni govora samo o prostem spisu, kajti isto je že itak umevno v besedi delovna šola ozir. produktivna šola. Otrok naj ničesar ne piše, česar sam ni imel prilike opazovati, doživeti. Razni opisi iz prirodropisja ozir. zemljepisja in zgodovine — niso spise! Lahko trdim, da je bilo prosto spise zastopano v treh sobah. Videl sem, da so otroci pisali o tem in onem in to že v prvem šolskem letu! V teh prvih šolskih letih učitelj ne pazi skoro nič na napake, kakor skoraj tudi v višjih razredih ne, temveč njemu je vsebina vse. »Der Stil« — kakor pravijo Nemci, to je najvažnejše. Ves razred popravlja naloge in šele, ako ti niso v kakem slučaju zmožni podati prave oblike, pravega izraza ozir. pravopisne oblike, potem šele poseže vmes učitelj.

Videl sem, da je imel neki višji razred za skupno nalogo »Božič«. Učitelj jim je rekel: »Razmišljajte o temi, zabeležite si v svoje beležnice vse, kar ste kdaj sami doživeli in koncem tedna mi boste poročali o tem.« In učitelj je arhitekt, stavbnik, učenec pa gradi. — Naslovi nalog, ki sem jih videl v zvezkih, so se glasili o navedeni temi sledeče: »Življenjska usoda jelke«, »Mali otroci v božičnem času«, »Na božičnem trgu«, »Usoda srebrne jelke« itd. Razstavljenih je bilo polno pisem, toda s pravo vsebino, ki je v zvezi z življenjem. Dopisovala sta si dva razreda.

Posebna soba je bila posvečena pisanju ozir. našemu lepopisju. Lepopisje obstoja kot predmet zase, toda v prvih štirih letih v tesni zvezi s skupnostnim poukom, v višjih razredih pa v zvezi z vsemi predmeti. Razno o tem predmetu so razstavile le šole Berlina. Veliko pažnjo polagajo na točnost in razločnost pisave. Pazijo tudi na lepoto pisave in posameznih črk. Posamezne tabele so nam pričale, da črke razstavijo prej v njih sestavne dele, jih posamezno vadijo in skozi vsa leta gledajo, da zna sleherni spretno pisati. Spretnost v pisavi urijo skoro pri

vsaki uri skozi vsa leta. Na pravo izbiro peres polagajo tudi veliko važnost. To sem videl iz priloženih peres. V zadnjih šolskih letih prištevajo k lepopisju tudi razne nadpise. Ne polagajo pa prevelike pažnje na enakost pisave, kajti v vsakem razredu sem skoraj opazil veliko individualističnega. Individualnosti v pisavi torej ne smemo zatreti.

Nekaj o zgodovinskem in državljskem pouku. — Zgodovinski pouk gojijo v tesni zvezi z življenjem. To sem imel priliko videti na razstavi. Ni pa misliti, da vlada v tem oziru popolna svoboda brez slehernega načrta. Za vsak razred je predpisana določena snov. Prostost vlada le v tem, da učitelj ne podaja suhoparne snovi, temveč pod njegovim vodstvom otroci zbirajo material. V ta namen pridno obiskujejo muzeje, si vse zabeležijo in v šoli potem poročajo. Iz razstavljenih zvezkov sem videl, da so vse v prosti besedi lepo opisali, risali ozir. skicirali, izrezali iz časopisja tozadevne notice, prinašali v šole razne vire itd. Ves ta material so potem pod učiteljevim spretnim vodstvom lepo zaokrožili v eno celoto.

Tudi svetovno vojno so opisali. Ta dela so bila sestavljena med vojno, kajti iz enega zvezka sem imel priliko spoznati, kako je neka deklica tožila o pomanjkanju živeža. Živo je v svojem spisu orisala vsakdanji strah pred še večjo lakoto. Omeniti moram, da sem videl na razstavi, kako so si v nekem šestem razredu deklice delile zgodovinsko snov: »Svetovna vojna«. Ena skupina je obravnavala razne reči iz vojne (letalo, strelivo, bolnišnice itd.), druga skupina vse zasilne naredbe in tretja skupina pa razne grozote v družini, povzročene po svetovni vojni. Iz vsega tega so potem dobili celotno sliko: »Svetovna vojna«. Osmi razred neke dekliške šole je moral obravnavati snov »Zveza društva narodov«. Vse so lepo opisale, zraven nalepile razne časopisne izrezke o tem predmetu, prinašale slike vodilnih mož »Društva narodov« itd. Najnovejša iznajdba za povečanje raznih slik je tako zvani »Episkop«, ki zelo dobro služi pri zgodovinskem pouku, kajti potom njega morejo videti na platnu povečane razne slike, razglednice in drugo. Skoro vsaka šola v Berlinu ima svoj »Episkop«.

Državljski pouk se vrši na ta način, da otroci zbirajo razne slike in časopisne beležke o nesrečah in potom istih izvajajo razne člene iz državljskega zakonika, seveda brez slehernega suhoparnega učenja teh paragrafov na pamet.

Na razstavnem prostoru je bilo razstavljenih vse polno ponazoril za pouk iz računstva, in sicer: palčice, kroglice, razni denar (drobiž), uteži, mere itd., in sicer v obliki, uporabni za učence.

Domoznanstveni pouk je bil na razstavi zastopan v obilnem številu. Iz razstavljenih zvezkov sem videl, da so otroci delali izlete v bližnjo okolico, kajti vsi ti pohodi v naravo so bili lepo zabeleženi. Nižji razredi se poslužujejo peska za ponazorovanje raznih zemeljskih oblik in naprav v naravi. Da ostanejo vse te umetno narejene naprave nekaj časa trajne, je pesek pomešan z glicerinom.

Iz domačega kraja potujejo tudi v tujino. Sedmi razred neke šole je potoval v tropično Srednjo Afriko. Potovanje je izvrstno uspelo. Otroci so dobili informacije v tako zvanih potovalnih uradih, potem v raznih knjigarnah, zbirali so potovalne knjige, časopise za tujski promet, zemljevide itd.

Da dobijo učenci prave pojme iz zemljepisja, so prvič potrebna šolska potovanja. Razstavni material je pričal, da so napravili posamezni razredi izlete v okolico Berlina. Iz dobljenih vtisov so napravljali spise, opise, razne profile itd. Obiskovali so muzeje. To smo videli iz razstavljenih skic in risb. V šoli so obravnavali Italijo. Za nalogo so imeli, da naj si v svoji bližnji okolici zberejo vse podatke, ozir, naj si ogledajo trg in vse predmete na njem.

Na razstavnem prostoru je bila zbirka razglednic, razni časopisni izrezki in bile so zastopane tudi lepe slike, kar so vse učenci sami prinesli v šolo za zemljepisni pouk. V lončkih so bile razne vrste zemlje, zbirke surovin itd. Dokaz pač, da je bil ves pouk zasnovan v znamenju dela zainteresiranega otroka.

Medtem ko črpa domoznastveni pouk skoro vso snov iz narave, se poslužuje zemljepisni pouk raznih virov. Prvi tak vir je seveda potovanje. Toda ta je mogoče napraviti v zelo majhnem obsegu in še to le oni učenci, katerih starši so bolj imoviti. Pa tudi potovali so. To sem videl iz razstavljenih opisov potovanj in pa iz sestavljenega potovalnega načrta. V zvezkih za spise so opisali, kako so prišli do potovalnega denarja. Nekaj so dobili od občine, nekaj od uprizorjene igre, ostalo pa so sami dodali. Tam, kjer niso mogli potovati, so se posluževali raznih knjig, in sicer na ta način, da jim je prečitana snov podala nekako zemljepisno uro, bodisi pa, da jim je snov poglobila ozir. razširila.

Tudi roka pomaga pri zemljepisnem pouku. To sem videl na razstavi. V nižjih razredih so plastične naprave le uvod k razumevanju tal in zemljevida. Na nižji stopnji pa je zopet plastičnost le v lažje razumevanje zemljevidov. Tudi risbe služijo zemljepisju. To so dokazali razstavni objekti.

V dosego raznih pojmov se učenci delijo v skupine. Veliko razstavljenih reči je nastalo potom obiska raznih muzejev, potom vremenskih opazovanj, potom zbiranja raznih surovin (n. pr. premogokop), potom zbirke slik (Združene države).

Zemljepis ni nikjer nastopal kot samostojen predmet, temveč so razstavljeni spisi in drugo dokazovali, da se je učiteljstvo potrudilo ta predmet kolikor možno vezati z drugimi predmeti, zlasti s spisjem in računstvom. Obravnavanje Italije in Severne Amerike je zopet nudila snov za zgodovino in prirodoslovje (n. pr. premogokopi, severna morska obala, razni stroji itd.).

V dveh sobah so bila razstavljena ženska ročna dela, in sicer vsa dela: lepa in grda. Na predmetih samih smo imeli priliko videti, koliko pridnosti so pokazale učenke v tem predmetu. S pravim šivanjem prično

v III. razredu, Razkazali so nam posebno sobo za šivanje. Videl sem široke mize, zelo pripravne stole, da deklice lahko nemoteno delajo. Vse mize so postavljene v obliki velike črke »U«, da se omogoči razredu veselo samostojno delovanje. Velike omare služijo za spravlanje ročnih del in učil, steklena omara služi majhni razredni vsakokratni razstavi najboljših del. Za višje razrede so na razpolago šivalni stroji. Ne manjka pa seveda pralnice. Kjer se vrši pouk o dekliških ročnih delih, tam tudi ne manjka kuhinje. Za zadnje šolsko leto je predpisan tudi gospodinjski pouk in je seveda obvezen. Razstavljena kuhinja je bila čedno opremljena in v njej so bili vsi predmeti čisto preprosti. Vidi se, da je belo lakirano pohištvo izginilo in da stopa na njegovo mesto bolj temnordeče pobarvano pohištvo. Ako nima kakšna šola svoje kuhinje, sme ista uporabljati kuhinjo sosedne šole. Vsa dela v kuhinji se izvršujejo po oddelkih. Po štiri do pet deklic tvori družino. V enem razredu je n. pr. tvorilo štiri družine popolnoma samostojno delo. Izpostavljeni so bili spisni izdelki iz take gospodinjske šole, potem razvrstitev učne snovi itd. Razstavljene slike so v nazorni obliki predočevale hranilne snovi, ki se nahajajo v posameznih hranilih. Na podlagi tega šele sestavljajo kosilo. Lahko bi obiskal dekliško šolo, kjer so vse to praktično izvršili, pa mi ni dopuščal čas.

Še nekaj o šolskem vrtu, ki služi šoli v svrhu poglobitve samostojnosti pri delu. Ena velika soba nam je dala priliko videti, kako razumejo Nemci vrtno delo. Šolski vrtovi so že stara zahteva, kajti že Komenski, Rousseau, Salzmann, Fichte, Pestalozzi in Fröbel so dali vzpodbudo do vrtov. Da se dvigne produkcija in ljudska blaginja, so polagali zlasti v Nemčiji, v Stari Avstriji, Švediji in Švici posebno pažnjo na šolske vrtove. Kako pa je stara Avstrija skrbela pri nas za šolske vrtove, to je imel pač vsakdo sam priliko videti. Ob koncu šolskega leta smo morali podati le suhoparno statistiko o šolskih vrtovih. Za izpeljavo naših načrtov ozir. za njih finansiranje pa se ni nihče zmenil. Zdaj se nam menda obetajo boljši časi v tem oziru. Pri napravi šolskih vrtov so igrali važno vlogo socialno-politični vidiki, namreč vzpodbujanje volje do dela, red in varstvo pred lenobo.

Šele zahteve novejšega pouka, torej delovnega pouka so zelo visoko dvignile pomen — šolskega vrta. V Nemčiji so v večjih centrih, n. pr. v Düsseldorfu, v Hannoveru velikanski centralni šolski vrtovi. To so nam pričale razstavljene slike in razstavljeni načrti. Ti vrtovi obsegajo preko 100.000 m². Centralni šolski vrt obstoji pri nas le v Ljubljani. Iz razstavljenih poročil sem razvidel, da obstoje v Nemčiji trije načini obdelovanja šolskih vrtov, in sicer: 1. vsak učenec obdeluje svojo gredico (v Berlinu), 2. razred tvori edinico in skupno obdeluje vrt, 3. vsa šola ozir. več šol tvori edinico in obdeluje ves prostor.

Iz ozirov do skupnosti, iz državljanskih ozirov torej priporočajo skupnostna dela — in sicer ali po razredu ali potom vse šole. Kaj je potrebno za osnovo šolskega vrta ozir. za pravo njegovo izrabo? Raz-

stavljeni načrti so nam podali najprvo nekaj pregled za male in velike vrtove, za orodje in za potrebo rastlin. Tedenski učni načrt je predpogoj pravega šolskega vrta v znamenju delovne šole. Razstavljeni akvariji, terariji, insektariji, aparati za vremenska opazovanja, potem slike čebelnjakov so priča, da v Nemčiji šolski vrt globoko sega v vse šolsko delovanje in ima seveda velik pomen za poznejše življenje.

Šolski vrt služi torej praktičnemu udejstvovanju otrok in pa opazovanju. Kar so delali in opazili na šolskem vrtu, to so uporabili pri jezikovnem pouku. Tvorili so kratke opise, zbirali podatke o raznih rastlinah in cvetlicah. Tudi računstvu zelo veliko koristi šolski vrt. Izračunavali so cene za semena in rastline, stroške raznih novih naprav, potem čisti donos, izdajali so račune raznim kupcem, vodili so natančno knjigovodstvo o vsem delu z upoštevanjem kupa, prodaje, prihrankov, izračunali so procenke, zaslužek, tehtali so umetna gnojila, izračunavali so učinek raznih poskusenj in še mnogo drugega. Merili in risali so, tvorili so pravokotne, okrogle in elipčaste gredice. Izračunali so vsebino škropilnice, izmerili telesnino okroglega stebra, strebra pri ograji itd. Opazovali so razne fizikalne aparate, kakor: lopato, motiko, sekiro, samokolnico, voz itd. Tvorili so potem fizikalne zakone. Iz vremenskega opazovanja so prešli na fiziko in nazadnje na zemljepis.

Ni treba še posebej omeniti, da lahko tudi risanje in to še celo prav lahko dobro uporabijo pri vrtnem delu. Razstavljene so bile slike, skice od rastlin, listov, cvetov, metuljev, razni izrezki s škarjami, linolni izrezki itd.

Kaj pa prirodopis? Tudi ta predmet pridobiva, pa še posebno mnogo od šolskega vrta in njegovega obdelovanja. Omenil sem že, da je imel vsak učenec posebne zvezke, kamor je pisal svoje dnevne dogodke z ozirom na vrt, svoja opazovanja, potem zvezke s tedenskimi poročili itd. Ker so otroci pridno sejali, sadili in oskrbovali ter skrbno odbelovali vrt, ker so doživeli mnogo razočaranj in veselja, ker so torej živeli z vrtom, se je pri njih vzbudil pravi smisel za delo in vrt je postal prava delovna šola, oziroma šola dela.

Omenim naj še, da so otroci sami delali mikroskopične preparate, poskuse o kalitvi, morfološke poskuse itd. Opazovali so tudi živalstvo na vrtu, v okolici in razgledovali so sosedne vrtove. Tako so gojili pravi domoznanstveni pouk.

Tudi državljanski pouk je mnogo pridobil od dela na vrtu. Otroci so delali lepo v skupinah, se posvetovali o tem in onem, so doživeli to in ono in videli so, da šele skupnost kaj velja. Tako se je pri njih vzbudil pod spretnim vodstvom učitelja pravi državljanski čut.

Ker sem že skoro vse predmete omenil, ki skoraj vsi pridobijo od del na šolskem vrtu, seveda ne smem pozabiti na telovadbo. Vsakemu izmed vas bo pač jasno, da je gibanje telesa na prostem prava in najbolj higijenična telovadba. Kaj pa mi, ki smo na kmetih? Kaj pa naše kmetiške šole? Ali bodo tudi te gojile delo na vrtu v istem smislu, kakor ga gojijo

šole po večjih mestih? Menim, da ne, kajti vse tu našteje predmete lahko izvajamo iz dela na polju. Naš okoliš je drugačen od velemestnega. Omenil sem bolj obširno vrt in vse predmete, ki so z njim v zvezi le vsled tega, da opozorim tovariše in tovarišice, kako bogati smo šele mi, ker nas obdaja vsepovsodi bogata narava. Pri nas je v ospredju kmet in njegovo delo ter vse ono, kar je v zvezi s kmetiškim življenjem.

Zgodovinski in statistični pregled šolstva in narodne prosvete v Sloveniji.

Fort. Lužar.

(Dalje.)

B. Po prevratu in ujedinenju od jeseni l. 1918.

1. Preustrojitev šolstva v narodnem oziru. Ustanovitev vseučilišča, pomnožitev meščanskih šol, razne nove ureditve.¹⁵

Prevrat po svetovni vojni je prinesel Slovencem svobodni razmah šolstva. To pridobitev je pa kalila izguba primorskega in koroškega ozemlja ter bojazen za raznaroditev cele tretjine našega naroda po Italijanih in Nemcih. Po nesrečnem koroškem plebiscitu dne 10. oktobra 1920 je ostal pri Sloveniji le majhen košček Koroške z nekaj šolami, večina je ostala pri Nemcih. S Prekmurjem se je sicer pridobilo ondotno slovensko ljudstvo, a s slabo razvitim ogrskim šolstvom, krog 80 majhnih šol. Na izgubljenem Primorskem, sedanji Julijski Benečiji se je nekaj let sicer vzdržalo slovensko šolstvo, a sedaj se je že moralo popolnoma umakniti italijanskemu. Italija se je izrekla, da hoče poitalijančiti vso pridobljeno slovensko, hr-

¹⁵ Predno pričnem s pregledom v šolstvu po ujedinenju, opozarjam še na zgodovinske sestavke, ki jih je spisal msgr. Viktor Steska in priobčil »Slovenski Učitelj« l. 1902, str. 98, 129, 145, 164, 211, 228; l. 1903, str. 210 in l. 1904 skoraj skozi ves letnik. Članki kažejo na podlagi navedenih najboljših virov šolstvo na Kranjskem pred l. 1500, šolstvo v protestantovski dobi, jezuitsko šolo v Ljubljani, najstarejše dekliške šole na Kranjskem in ustanovitev šol od Marije Terezije dalje. V letniku 1904 je med drugim opisana doba cesarja Jožefa II, več o šolstvu začetkom 19. stoletja (tudi na podlagi knezoškofijskega arhiva), o dr. J. Špendovu in mnogo podatkov o posameznih šolah do l. 1868, ko je bila še v veljavi »politična šolska ustanova«. — Lep članek »Kratek pregled o razvoju slovenske ljudske šole« do prevrata je sestavil ravnatelj Henrik Schreiner, v »Popotniku« 1919, štev. 5/6, str. 129 do 147. — O zgodovini avstrijske osnovne šole je sestavljenih več nemških spisov. Posebno priporočljiva je knjiga vseučiliškega profesorja dr. Ant. Weissa »Die Geschichte der österr. Volksschule« v dveh zvezkih od l. 1804 do 1848. Toplo jo priporoča »Slov. Učitelj« 1904, št. 188. O našem šolstvu je pisal prof. Fr. Levec v »Österr. ungarische Monarchie in Wort und Bild«, Kärnten und Krain 1891. — Za knjigo dr. Fr. Ilešiča »O pouku slovenskega jezika, njega dosedanje smeri in bodoča naloga«, ki sem jo omenil na str. 85, je važna ocena dr. Jož. Debevca v uvodniku »Slov. Učitelja« 1902, št. 12. — Po prevratu najdemo najprej več preglednih podatkov o slovenskem šolstvu v Fr. Erjavčevi knjigi »Slovenci« iz l. 1923. Poseben statističen pregled, ki ga je sestavil Fr. Erjavec, je v »Slov. Učitelju« 1925, št. 1.

vatsko in nemško (tirolsko) pokrajino. V Sloveniji, ki se je pridružila kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, se je šolstvo hitro preustrojilo popolnoma v narodnem oziru. Spoznanje, da je narod brez šol, narod brez bodočnosti, se je po prevratu l. 1918 pri Slovencih povsod upoštevalo in nova »Narodna vlada« je takoj začasno prevzela vse javno šolstvo in učitelstvo v svojo upravo ter ga krepko podpirala. Takoj se je postavilo načelo, da bodi učni jezik na vseh šolah slovenski.¹⁶ Škoda, ki je nastala po mestih in vaseh pri šolstvu po prestani vojni, se je morala po načelu »vse za narod in za državno edinstvo« čimprej popraviti. Namestiti je bilo treba veliko izgubo učnih oseb in izboljšati šolski obisk, ki je bil zelo oviran zaradi uporabe mladine pri domačem gospodarstvu.

Nastopivša »Narodna vlada« v Ljubljani je že s 15. novembrom 1918 oprostila vse učitelje od vojaščine in jih vrnila šoli. Tudi je sklicala iz raznih stanov enketo, da se sestavi načrt za reformo učiteljskih, srednjih, osnovnih in drugih šol. Posebno važna zadeva je bila **ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani**. To vprašanje so Slovenci v dobi več rodov že večkrat poskušali uresničiti. Po odhodu Francozov začetkom 19. stoletja ni bilo mogoče nad 100 let dobiti te narodne svetinje. Pripravljali so se v ta namen idejni pogoji z revijami in znanstvenimi zborniki ustanovljenih družb, pripravljenega je bilo zanj že dokaj denarja, toda avstrijske politične razmere niso nikoli dovolile Slovincem vseučilišča. Po raznih pripravah je bilo z zakonom, ki ga je podpisal Nj. Kr. Visočanstvo regent Aleksander dne 23. julija 1919, ustanovljeno ljubljansko vseučilišče s 5 fakultetami.¹⁷ Za stalno rešitev denarnega vprašanja univerze je bilo l. 1928 v Ljubljani ustanovljeno »Društvo za nabiranje Narodnega univerzitetnega zaklada«.

V poletnem semestru 1928 je bilo na naši univerzi 1152 rednih in 21 izrednih slušateljev, med njimi 104 redne in 7 izrednih slušateljic. Filozofska fakulteta je imela 298, juridična 278, medicinska 65, tehnična 442, teološka 90 slušateljev. Za slušatelje univerze je ustanovljen »Orožnov dijaški dom« v katerim je pripravljenih 50 stanovanj, pa v prvi vrsti namenjen za revne slušatelje medicinske fakultete. Materielne podpore daje »Dijaško podporno društvo« in drugi.

Poleg ustanovitve univerze je postala naša največja naloga, da dobimo še Akademijo znanosti in umetnosti in Narodno galerijo.¹⁸

¹⁶ Glej Fr. Finkovo Zbirko važnejših uredb l. zv., štev. 1 in 4. — Ponemčevanje sta pred prevratom najbolj pospeševali nemški društvi »Südmark« in »Schulverein«.

¹⁷ Nekdaj je posečala mladina iz Slovenije vseučilišča v bližnji Italiji, kjer so bila vseučilišča v Vicenci, Padovi, Trevisu že v 13. stoletju ustanovljena; proti koncu srednjega veka so pa hodili v Prago in Dunaj. V 16. stoletju so naši dijaki zelo posečali nemška vseučilišča v Tübingu, Wittenbergu in Jeni, od koder so tudi zanesli luteranstvo. Pred svetovno vojno so pa šli največ na Dunaj, Gradec in Prago. — Prva akademija znanosti v Ljubljani je bila l. 1670, druga l. 1693 in sedaj osnujemo tretjo. (Glej govor dr. Drag. Lončarja v knjižici, ki jo je izdala »Narodna galerija«).

¹⁸ O pripravah za te ustanove je izdala »Narodna galerija« posebno knjižico l. 1927. Iz nje je nekaj ponatisnjenega na ovitkih letošnjega »Slovenskega Učitelja«.

Vso ureditev in nadzorstvo šolstva z univerzo vred je imel pri vladi za Slovenijo v rokah poseben oddelek »Poverjeništvo za uk in božičanje« v Ljubljani.

Prvi poverjenik po prevratu je bil dr. Karel Verstovšek, mož velikih zaslug za slovensko šolstvo. On nam je podal točno sliko o povojni preureditvi vsega šolstva s članki v »Slovincu«, v januarju 1921, št. 7 in dalje: »Preustrojitev šolstva v Sloveniji«, in sicer kot odgovor na razna nasprotovanja pri napornemu delu dveh let.

Poverjeništvo je bil naravnost podrejen »Višji šolski svet«, ki je prevzel posle prejšnjih deželnih šolskih svetov za Kranjsko, Štajersko, Koroško in Prekmurje. S tem je prišlo na vso Slovenijo 36 šolskih okrajev ali srezov. Za nadzornike osnovnih šol so bile poklicane le osebe iz vrst istega osnovnošolskega učiteljstva, in sicer za okrajne in višje šolske nadzornike. Napredek je razviden posebno iz raznih odredb šolskih oblasti v zbirki, ki jo vsako leto sestavi šolski nadzornik Fr. Fink v Mariboru in izda »Slovenska Matica« v Ljubljani.

Upravo v Sloveniji je organizirala Narodna vlada l. 1918 z naredbo št. 111. Ta zakon v katerem je bil postavljen tudi višji šolski svet, je bil sankcioniran od Narodnega Vijeća. Prva seja višjega šolskega sveta pa je bila dne 17. januarja 1919, in sicer prvič v slovenskem narodnem jeziku. Predsedoval je prof. Anton Sušnik. Uredba o poslovanju višjega šolskega sveta je izšla v Uradnem listu 1921, št. 21.

V februarju 1919 so bile učiteljstvu izboljšane plače in sicer tako, da so bile enake onim državnih uradnikov; učiteljstvo je bilo uvrščeno med državne uradnike. (V Avstriji niso bili učitelji šteti med državne uradnike ter so bili po plači le deželni uradniki).

Dne 25. junija 1919 je »Narodna skupščina« v Beogradu enoglasno sprejela provizoričen zakon o narodnih šolah. Aktivno službovanje osnovnošolskih učiteljev je bilo postavljeno na 32 let, celibat učiteljic je bil odpravljen. Za izboljšanje učiteljskih pravic je tudi slovensko učiteljstvo živahno delovalo. Aprila 1920 je sprejel »oddelek za prosveto« v Ljubljani enotno in javno službeno ocenjevanje, ki je upoštevalo zmožnost, metodo, pridnost (točnost in vestnost), uporabo in vedenje.

Odredba najvišje slovenske šolske oblasti z dne 8. januarja 1921 je poudarjala, da naj se učitelj udeleži tudi izven šole, na vseh poljih kulture. Tako naj postane učitelj resnično vzgojitelj naroda in s tem državnostvorni element. Obenem se je določil poseben načrt, da se otvori v najkrajšem času strokovni tečaj za učitelje. Za obisk novoustanovljene »Višje pedagoške šole« v Zagrebu se je podelilo 16 učnim osebam dveletni dopust. S sistematičnim delom se je skrbelo za večji naraščaj strokovno izobraženih učiteljev. Veliko pozornost se je obračalo telesni vzgoji mladine, torej telovadbi in potrebnemu gibanju v prosti naravi. Telovadni tečaji za učitelje so pokazali lepe uspehe. Poleg tega sta obe veliki slovenski telovadni organizaciji »Sokol« in »Orel« ustanovili posebne oddelke

za naraščaj. Za vzgojo treznosti in za protialkoholno delo so se po šolah organizirale abstinenčne čete »Mladih junakov«.

Vstajenje naroda se je poznalo pri notranji izpopolnitvi učnih predmetov. Dokaj bolj se je pričela gojiti jugoslovanska zgodovina, v šolo je prihajala več slovenska in jugoslovanska narodna pesem, pri risanju narodne vezenine in okraski i. t. d. Srbohrvaščina se je uvedla kot predmet v 3. šolskem letu na vseh šolah in izdal za ta pouk poseben učni načrt. Za hitrejšo znanje srbohrvaščine se je postavilo večje število srbohrvatskih učiteljev, ki so skoraj na vseh šolah ta predmet posebej poučevali. V zadnjih letih se pa taki učitelji več ne nameščajo. Ministrstvo prosvete je z odlokom O. N. br. 14.558 z dne 28. februarja 1927 odločilo, da pri usposobljenostnih izpitih za osnovne šole počenši s pomladanskim rokom 1927 izprašuje v Sloveniji tudi srbohrvaščina. Izpit iz nje je obvezen in ocena odloča o uspehu celotnega izpita tako, kakor iz drugih predmetov.

Po sprejetju državne ustave l. 1921 se je poverjenišstvo za šolstvo imenovalo »Pokrajinska uprava, oddelek za prosveto in vere«. Uredba o razdelitvi države na oblasti je izšla aprila 1922.

Ureditev plač in drugih pravnih zadev učiteljstva po pokrajinskih upravah je popolnoma odpadla z **novim uradniškim zakonom** z dne 31. julija 1923, ki ga je podpisal kralj Aleksander na Bledu. V ta zakon je bilo uvrščeno učiteljstvo kot stan državnih uradnikov z maturo v II. kategorijo.

Dne 28. februarja 1924 je bila na seji ministrskega sveta v Beogradu v smislu ustavne ureditve države sklenjena likvidacija pokrajinskih uprav in višjih šolskih svetov. Višji šolski svet so dobili naslov »prosvetni oddelki« ter postali direktno ali centralistično podrejeni ministrstvu prosvete. Po ustanovitvi oblasti je bila prosveta vsake oblasti postavljena v delokrog Velikega župana in pri njem postavljen poseben Prosvetni inšpektor. Višji šolski nadzorniki so dobili naziv »oblastni šolski nadzorniki«. Pravilnik o organizaciji prosvetnih oddelkov in pristojnosti prosvetnih organov v oblastih je izdal minister za prosveto dne 9. aprila 1925. (Natisnjen je tudi v »Slov. Učitelju« 1925, št. 7/8, str. 119).

Pri tej ustanovitvi se je pričakovalo, da ostane šolstvo v Sloveniji združeno za ljubljansko in mariborsko oblast; vendar to ni obveljalo in s 1. januarjem 1925 je prišel v Maribor poslovati poseben prosvetni oddelek ter je del ljubljanskega uradništva odšel v Maribor. (Dalje.)

„Windisch“.

Vojteh Čuš.

Nemški koroški nacionalistični krogi proglašajo narodnost koroških Slovencev za neko posebno narodnost, ki je bližja nemški nego slovenski narodnosti. Koroške Slovence nazivajo v nasprotju z ostalimi Slovenci za »windšarje« (»die Windischen«), a njihovo govorico imenujejo »Windisch«, »das Kärtner Windische«.

To delajo iz političnih razlogov, ker hočejo s tem izločiti koroške Slovence iz občestva Slovencev. S to trditvijo hočejo slovenskemu narodu kot celoti vzeti pravico, da bi mogli koroške Slovence reklamirati zase in jih smatrati kot integralen, sestaven del samega sebe. Hočejo svet prepričati, da imajo oni večjo pravico do koroških Slovencev nego narod slovenski. Hočejo razbiti narodno enotnost slovenskega naroda.

Posebno vnet zagovornik teorije o posebni narodnosti Slovencev na Koroškem je celovski nemški profesor dr. Wutte. Napisal je celo posebno brošuro »Deutsch — Windisch — Slowenisch«. A zanimivo je, da ta gospod, ki toliko piše o »vindišarski« narodnosti koroških Slovencev — niti slovenski ne zna, niti ne pozna ustroja velikih narodov! On more o jeziku Slovencev na Koroškem govoriti in pisati samo toliko, kolikor sliši od drugih.

Drug zagovornik »vindišarske teorije« je celovski profesor dr. Lessiak. Ta zna slovensko in je pač po rodu Slovenec, kar pove že ime: Lesjak. A je sin koroškega učitelja, že od mladosti vzgojen v nemškem duhu, torej človek, ki mu sploh nikdar ni prišlo do zavesti, da je Slovenec. Ali je čudno, če človek, ki se nikdar ni čutil Slovenca, marveč Nemca, zdaj proglašja, da koroški Slovenci niso Slovenci, marveč »vindišarji«?

Dobrodošla je ta »vindišarska teorija« koroškim Nemcem, da s tem mirnejšo vestjo ponemčujejo Slovence, in pa vsem narodnim odpadnikom, da z izgovorom, da niso Slovenci, marveč »vindišarji«, opravičijo svoje narodno odpadništvo. To teorijo zastopajo in širijo med dijake in otroke nemški profesorji na koroških srednjih šolah ter nemški in nemškutarski učitelji na koroških osnovnih in meščanskih šolah, ki nimajo nobenega znanja o razvoju jezikov.

Toda če narodnost koroških Slovencev ni slovenska, marveč neka posebna narodnost, potem moramo z mnogo večjo pravico trditi, da ni enotnega nemškega naroda. potem tudi nemški narod razpada na več ducatov narodov. Kajti razlike med Nemci v naturelu, šegah in jeziku so neprimerno večje nego med Slovenci. Toliko imajo narečij ali dialektov, da se v marsičem ne razumejo med seboj. To je naravno, ker je nemško ozemlje mnogo razsežnejše nego slovensko. Pri vseh živih jezikih so narečja, samo na Koroškem Nemci terjajo, da bi koroški slovenski dialekt moral biti identičen s pismeno slovenščino. Pri tem je treba zopet pripomniti, da se koroška slovenska narečja mnogo manj razlikujejo od pismene slovenščine, nego se razlikujejo razna nemška narečja od pismene nemščine. (Pri večjih sodnih obravnavah v Nemčiji morajo poklicati tolmače, da sodniki razumejo nemščino raznih oseb. Isto je pri drugih velikih narodih. Opomba urednika).

Kar se tiče nemške trditve, da predstavljajo koroški Slovenci posebno, »vindišarsko« narodnost, je to trditev treba zavriniti kot smešno, politično-tendencijozno, nestvarno in neznanstveno.

Zgodovina nam pravi, da so Nemci v prejšnjih časih Slovence sploh, ne samo Slovence na Koroškem nazivali z imenom »windisch«. Dokaz

temu so krajevna imena: Windisch-Feistritz (Slovenska Bistrica), Windischgraz (Slovenjgradec) na Štajerskem; dalje Windisch-Bleiberg (Slovenjplajberk), Windisch-St. Michael (Slovenji Šmihel) na Koroškem (poslednjega je koroška deželna vlada pred par leti prekrstila v St. Michael an der Gurk [Šmihel ob Krki], ker Nemcem celo naziv Windisch-St. Michael smrdil). Na Zgornjem Avstrijskem se še zdaj neki kraj imenuje: Windisch-Garsten in na Tirolskem: Windisch-Matrei, znamenje, da so ondi nekdanji Slovenci. — Torej beseda »windisch« je bila v prejšnjem času splošen nemški izraz za: slowenisch — slovenski.

Pa ne samo Slovence so Nemci nazivali z besedo »windisch«, marveč Slovane sploh. Tako se v nekem zemljepisu iz 13. stoletja poleg češke, poljske, ruske in pruske dežele tudi Koroška imenuje »windisches lant«.*

Neslovani so prvotno nazivali Slovane z »Veneti«, odtod nemška beseda »Wenden« in »windisch«. Besedo »slowenisch« so Nemci začeli uporabljati šele po vplivu Slovencev, ker so le-ti besedo »windisch« kot razžalljivo odklanjali.

Če so torej »vindišarji« posebna narodnost, potem pripadajo tej narodnosti vsi Slovenci, ali pa nihče. Posebne narodnosti koroških »vindišarjev« zgodovina ne pozna in jih tudi zdaj ni. Ta narodnost faktično ne obstoji, marveč samo v nemški domišljiji in je zgolj pobožna želja Nemcev, da bi iz političnih razlogov napravili iz Slovencev na Koroškem posebno narodnost. In to fikcijo bi zdaj radi — iz ravno istih vzrokov — ubili v glave in srca koroških Slovencev samih.¹

Zakaj naj bi bili Slovenci na Koroškem posebna narodnost? Kje so objektivni razlogi za to? Mari naj je to zadosten razlog, ker jih visoke Karavanke ločijo od Slovencev na Kranjskem? Potem bi pa lahko tudi Tirolce severno od Brennerja prištevali drugi narodnosti nego nemške Tirolce od Brennerja. Res je sicer, da se govori severno od Karavank malo drugačno slovensko narečje nego južno od Karavank, toda tudi na Kranjskem so razna narečja in dejstvo je, da je gorenjsko narečje v zgornji savski dolini bližnjim koroškim slovenskim narečjem (kanalskemu, ziljskemu in rožanskemu) podobnejše nego kakemu oddaljenemu kranjskemu narečju. In na drugi strani ima koroško podjunsko slovensko narečje več sličnosti s spodnještajerskimi narečji nego s kanalskim ali ziljskim slovenskim narečjem na Koroškem.

Na Koroškem sploh ni enotnega slovenskega narečja, marveč ondi obstoje 4 slovenska narečja. Popolnoma umeten poizkus je torej, če devlejo koroški nemški učenjaki vsa ta štiri narečja pod en klobuk in jih nazivljajo z »das Kärntner Windisch«.

* Glej Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 116.

¹ Pa recimo, da so »vindišarji« poseben narod, zakaj jim kratijo s šolami njih narodne pravice? Zakaj niso temu narodu enakopravni kot kristjani in Evropejci? Zakaj se zanje toliko ne brigajo v svoji kulturnosti, kakor za male narode tam kje v daljnji Aziji in na drugih kontinentih?!

In če so koroški Slovenci, ali kakor jih koroški Nemci nazivajo: »die Kärntner Windischen«, posebna narodnost, do kam sega ta narodnost? Recimo da jo od Slovencev na Kranjskem ločijo Karavanke, toda kje je meja proti Štajerski? Je to stara koroško-štajerska meja? Toda to je samo politična meja, dejansko se govori to in onstran meje isto narečje in biva tu in tam isti narod. Ali pa je morda še tudi Spodnještajerce prištevali k posebni narodnosti »vindišarjev«? To zopet ne gre dobro, ker se govori le o »koroških vindišarjih«. Kaj pa je z Mežiško dolino? Ali so ondi še »vindišarji« ali že »Slovenci«? Mežiško spada pod Jugoslavijo, torej so bržkone ondi že Slovenci. Potemtakem bi sešli »vindišarji« samo do jugoslovanske meje pri Pliberku. Težava je samo to, ker biva to in onstran meje isto ljudstvo in se govori isto narečje. Torej se razsežnost naroda »vindišarjev« ravna po vsakočasnih političnih mejah?

Vidimo torej, da je vsa stvar popolnoma umetna. Posebne narodnosti »koroških vindišarjev« ni. Tudi narodna zavednost ni noben bistven znak narodnosti. Kajti sicer bi Slovenci pred sto leti sploh še ne bili Slovenci, ker še niso bili narodno zavedni. Tudi so na Koroškem narodno zavedni in narodno nezavedni Slovenci popolnoma pomešani med seboj, in vendar ne more biti dvoma, da pripadajo vsi isti narodnosti.

Zaključek: Koroški Slovenci so sestaven del celokupnega naroda, so pravi Slovenci. Če so oni »vindišarji«, potem so »vindišarji« vsi Slovenci, ali pa nihče. Ker pa Slovenci izraz »vindiš« kot razžaljiv odklanjajo, naj ga tudi Nemci shranijo, kakor svoje »Švabe« in mnoge druge, v ropotarnico.

Kulturni pregled

Mednarodna konferenca „Mir potom šole“.

(Dalje)

Tretja delovna seja.

V torek, 19. aprila 1927.

Predmet razprave: Vzgoja.

Začetek ob 9 dopoldne.

Prof. R. Casimir, Haag (v francoščini in esperantu) o »Udeležbi učencev v šolski organizaciji kot uvod k Zvezi narodov«.

Dva načina imamo, kako se dela propaganda za mirovno misel pri otrocih. Neposredni način: govoriti o bedi vsled vojne in o koristi skupnega delovanja; posredni način: vzgajajoč za mir, zbujač spoštovanje do zakona (postave), kaščo delo pravičnosti, najprej v majhnih skupinah, pozneje v obsežnejših krogih. Taka vzgoja je posebno važna v času zorenja, ki se začneja z negativno meno: želja, odvreči vsako disciplino, svojeglavnost, stremljenje po samostojnosti. Dozorevajoč mladenič mora imeti priliko, da se aktivno udeležuje pri stvarjanju šolske avtoritete. Sam naj si izvoli predstojnike, si dela zakone. To ga bo dovedlo do zavesti o skupnosti interesov, o obstoječi družabni sili, kateri se mora ukloniti. Tako bo imel njegov idealizem praktičen namen. Njegove sile

se bodo rabile v koristnem delu, veselil se bo svojih uspehov ter sadov svojega dela. Če obrnemo tvornost mladeničev k praktičnemu sodelovanju z drugimi osebami in družbami, bodo našli postavbo mednarodnemu duhu, ki jim da moralo, naklonjeno miru. Pouk mora stremeti po vzajemnosti, zapostavljanju svojih koristi splošnemu cilju ter po zbuditvi čutov za pravičnost. To zlasti proti manjšinam, kakršne se v socialnem življenju vedno nahajajo, in katerim se ima človeštvo zahvaliti za mnoge dragocene ideje. Brez spoštovanja manjšin ni pravega miru. Glavno praktično pravilo je: šola ne pripravlja samo za življenje, ampak nam predstavlja življenje samo. Samovladanje naj se omeji na zadeve, ki jih učenec more razumeti in za katere more prevzeti odgovornost. Didaktika in metoda sta mu neznani reči. Šola naj igra vlogo svetovalca in priglednika. Klube učencev naj označuje popolna prostost. Ob dobrem vodstvu bodo ti klubi postali važni, ustvarili bodo koristne tradicije ter nudili korist učencem samim in šolam.

Dr. Pavel Dengler, ravnatelj Ameriškega instituta na Dunaju (v nemščini, prev. R. Kreuz), o istem predmetu.

Leibniz je rekel: »Preпусти mi vzgojo in v enem stoletju izpremenim obraz Evrope.« Toda sedaj gre za važnejšo reč: izpremeniti obraz vsega sveta. Če naj obraz odseva mir, ga moramo pripravljati že v šoli na podlagi medsebojnega zaupanja.

V nas so še preveč živi včerajšnji in današnji dogodki, toda naša mladina mora misliti na jutri. Gre za to, ali naj bo naše življenje čisto in idealno ali zastrupljeno. Naloga učiteljev je, da pripravijo polje. Doslej se osnovna šola smatra za najprikladnejšo za mirovno vzgojo. Govornik vendar želi dati prednost srednji šoli. Mladenič pride vanjo otrok, zapusti jo pa dovršen človek, da vstopi v svoj izbran pripravljen delokrog (sfero). Zato moramo v prvi vrsti delati v tej šolski kategoriji, da vzgojimo voditeljev, doslej srednja šola ni služila temu namenu, kakor je dokazala vojna. Vendar so razgledi v njej ugodni. Dosedanji sistem internata je nudil vrsto možnosti za oblikovanje značaja, toda ne v duhu miru. »Šola učenja na pamet« se sploh ni bavila s tem, ampak je enostavno posredovala mehanično obsežno znanje. Bodoča oblika se mora razdeliti v dva dela: v dnevno šolo poučevanja in v konvikt ali polinternat. Oba bosta služila z ene strani posamezniku, z druge družbi. Učenci morajo postati samostojni organizem, obstoječ iz stanic. Ta sistem, izhajajoč iz Amerike, pomaga tvoriti učno skupnost. Ustanovili so tudi šolske svete, sestoeče iz staršev, učiteljev in učencev. Toda ni bilo zveze med temi tremi skupinami. Bavili so se s posameznikom namesto z vso skupino. Kdo naj bo za temelj? Če se združijo najprej posamezniki in potem skupine, nastane skupnost, in čez dom, deželo in narod se pozneje oblikuje organizem s stremljenjem po vsesplošnosti.

Navajani po potrebnih vodilnih ideji, se skupine polagoma razvijajo, otroci sami bodo našli prave osebe in jih postavili na prava mesta, ustanovili bodo razna delovna mesta (funkcije) skupnega življenja. Treba je, da za njimi stoji neviden voditelj s krepko roko. Ob strani dijaških skupnosti morajo stati učiteljske skupnosti. Sposobna oseba mora biti načelnik, njegov duh, njegova moč mora voditi skupno zgradbo ter od posameznika preiti v celoto. Doslej se nihče ni bavil s tem, kaj se godi prej ali se bo godilo pozneje. Delati je treba individualno ter soditi po duši.

Zadnja skupina je stanica staršev. Dosedanji sistem internata izključuje starše ter posebej izločuje ženski vpliv. Ne sme biti združbe staršev, ki bi se enostavno shajali, da bi pred seboj videli, kakor pravijo, zanimiva dejstva, ampak, ki sama v skupnosti oblikuje z izvoljenim voditeljem. Skupine morajo oblikovati po različnih osebah ter s tem graditi veliko iz majhnega. Z enotnostjo se doseže mir. Ta sistem nudi najboljši temelj. Pot je dolga, toda sedanji rod mora pomagati, naveličan, truden je od teorije ter zahteva stvarnost.

Govornik je napravil take stanice iz 13 letnih otrok v Avstriji. Stanice so vsebovale vse, od pouka do izbire učnih sredstev. Delo v učiteljski stanici je dovedlo do tega, da ima sedaj učitelje, ki na vsak način delujejo z njim in ne proti njemu. Skupnost staršev pripada vsem razredom in slojem od najbolj konservativnih ljudi do najbolj radikalnih. Vendar je skupno delovanje v stanici izobličilo višjo nevtralnost in kaže v resnici zvesto skupno delovanje. Postavljenih je šest nadaljnjih stanic in uspeh dela ni dvomen. Tako skupno delovanje z medsebojnim zaupanjem ima samo v sebi strpljivega duha miru ter bo neovržno vzgajalo k ojačenju misli o potrebi splošnega miru. Vsi morejo doseči isto, če hočejo. Le eden problem se vendar dviga. Ne gre za starše, ki se jih ni treba bati; ne gre za otroke, mehke kakor vosek, ampak za učitelje. Na njih pripravo je treba posebej misliti in treba je začeti tam, kjer se oblikujejo: na vseučilišču. Če se učitelji tako pripravljajo od začetka ter napravijo soglasje v skupnem delovanju s starši in otroki, se mirovna misel stopnjema in sistematično ukoreninja v duši vseh.

Gospa Radlinska, Varšava (v polščini, prev. v esperanto), o »Mednarodnem sodelovanju in izmenjavanju učil«.

Da se doseže mir, ne zadošča nanj pozivati in grajati vojne grozote. Bistveno je, dati otrokom pozitivne ideje, ki so iz njih krvi in mesa in ki, če so izvedene od njih samih, približajo udeležencev zaželenega miru. Potrebno je črpati iz življenskih sredstev. Potrebno je vprašanje v dveh točkah: Kakšne dinamične sile delujejo zo pripravljane mirovne misli? Na kak način gre v narodu čut bratstva. V prvi vrsti igrata važno vlogo veda in tehnika. Brezžični brzojav je več storil za mirovno misel kakor vsakršna pacifistična propaganda. Otrok, ki posluša besede, dobi stik z daljnimi deželami, v čemer se polagoma izcimi simpatija do njih. Da se ljudje ljubijo, morajo drug drugega poznati. Da se poznajo medsebojno, se morajo zanimati za življenje okrog sebe. Navadili so se že učiti se in druge posnemati. Šola mora iti isto pot. Ob strani delovanja mednarodne komisije miselnih delavcev je treba organizirati delo otroške miselne medsebojne pomoči v šolah s tem, da se izmenjavajo učila, kar je silno važno. Baš to bo posredovalo veljavno znanje o vsem, kar je zunaj nas. Na ta način se morejo seznaniti otroci Združenih držav s Poljsko. In gorske šole v Švediji se morejo seznaniti z značilnostmi dežel, polnih solca in toplote. Doslej je šolam zelo težko dobiti primerne takega gradiva. Izmenjavanje učil in nazornost silno olajšajo vso situacijo. Kakšen učinek je, če si morejo otroci mnenje upodobiti po sposobnih izvirnikih. Ostane jim živ in prijeten vtisk in oblikuje se nepristransko mnenje o vsem tujem. Misel človečnosti se poveča, ker jo hrani samo jedro in kri. Kot zadnji uspeh nastane po tem ravnanju čut mednarodne vzajemnosti.

Govornica predlaga, naj Mednarodni urad za vzgojo objavi uspehe svojega posveta (enkete) o samoučnem gradivu, naj organizira na dušeslovni in znanstveni podlagi poseben tečaj za pouk tehnike in rabo takega gradiva. Predlaga organiziranje razstav in olajšanje mednarodnega izmenjavanja v sodelovanju z drugimi mednarodnimi društvi. Že če začno udeleževati te predloge, otvorijo izvrševalci novo dobo mednarodnega življenja.

Dr. Fr. Šmakal, ravnatelj češkoslovaškega mladinskega Rdečega križa (v francoščini, prev. v esperanto), o »Medšolskem dopisovanju. Skušnje Rdečega križa«.

S stališča mednarodnega pomirjenja je delo mladinskega Rdečega križa silno važno. Mednarodno dopisovanje rdečekrižne mladine je praktična pot k pravi človečnosti in po njem se mladeniči vzgajajo, da postanejo dobri udje svoje domovine in istotako dobri svetovljani. Važnost tega dopisovanja pojasnjuje dejstvo, da je sedaj v njem organiziranih približno 10 milijonov mladine, ki je pripravljena za medsebojno službo. Organizacijo dopisovanja spopolnjujejo dela

medsebojne pomoči, n. pr. božična darila ameriških otrok, vzdrževanje ruskih in japonskih otrok itd. Dopisovanje je skupno. Ves razred zbere spominjake v svojem materinem jeziku in središče oskrbi prevod v jezik tistega, ki naj pošiljko prejme. V ta namen so osnovani posebni uradi. Mednarodno središče se nahaja v Parizu. V zadnjih petih letih je češka mladina Rdečega križa izmenjala 1300 pošilk s 30 tujimi deželami. Izmenjavanja se udeležuje 301 razred iz 277 šol. Vsi pedagogi, ki so opazovali to dopisovanje, med njimi zlasti g. Duvillard, so ugotovili, da je važna obogatitev šolske prakse in veljavno vzgojno sredstvo za mednarodno umevanje. Tehnično stran dopisovanja pojasnjuje poseben film, ki se bo konferenci predvajal. V kongresnih prostorih je nameščena obsežna razstava, ki podrobno kaže stopnje medšolskega dopisovanja in dokazuje njega izobrazujoče in vzgojne učinke. Poročevalec predlaga resolucijo, naj se vse šole opozore na to veljavno sredstvo za obogatitev šolskega življenja in vzgojo za mir.

Gospa Julija Isbrücker, uradna zastopnica nizozemskega Rdečega križa (v esperantu) čestita konferenci in pariškemu mednarodnemu središču mladinskega Rdečega križa za čudovito praktično delo.

Gospod Garnier, nadzornik drugorednega pouka, Pariz, voditelj pariškega osrednjega urada za tujejezično medsebojno dopisovanje (v francoščini, prev. v esperantu).

Obvesti v bogato opremljenem zanimivem poročilu o ustanovitvi in povojni ponovitvi dopisno-organizacijskega dela. Pariško razsodišče razpošlje vsako leto dvakrat svoje okrožnice in vabila k mednarodnemu dopisovanju. Po podrobno označenih željah središče udejstvi mednarodne zveze po sistemu vrstne priredbe, najprej v materinem jeziku, potem v tujih jezikih. Paziti je treba, da dopisovanje ni enostavna razredna vaja, marveč naj uvede vnanje misli (ideje) ter naj donša duševno in npravno korist v obliki vabljive in spodbujajoče delavnosti. Uspehi niso nasebni, ampak različni, vendar je po osemletnih skušnjah vsekako upravičen optimizem. K dopisovanju spodbujajo tudi knjižna darila, ki jih dajo na razpolago različni založniki. Poročevalec ima kot šolski nadzornik lepo priliko, da neposredno pregleduje in ugotavlja, da se s tem ravnanjem polagoma popravljajo velike škode vsled vojne, in čeprav si ne prizadeva, da bi odpravil bojni naгон iz otroške duše, kajti to ni niti dobro niti mogoče, vendar uspe, da ta naгон napelje na pozitivne namere svoje izobrazbe in vsesvetske medsebojne pomoči.

Gosp. Walter Hahn, šolski načelnik, Draždani (v esperantu) o »Medsebojnem dopisovanju v esperantu«.

Poroča o znamenitih uspehih medsebojnega dopisovanja v esperantu. V 68 mestih in vaseh na Saksonskem se esperanto poučuje deloma obvezno, deloma fakultativno. Gosp. Hahn sam poučuje esperanto 18 let in dolgo poskuša na polju medsebojnega dopisovanja v esperantu. Iz svoje prakse more ugotoviti, da je esperantsko dopisovanje otrok najveljavnejši način, da se otrokom širi obzorje, dvigne izobrazba in se vzgoje v zavesti vsečloveške vzajemnosti. Njegovi učenci so dopisovali z Angleško, Nizozemsko, Poljsko, Švedsko, Ameriko in celo z Avstralijo. Čez malo časa so otroci silno želeli in cenili to dopisovanje. Izmenjavali so pisma, da bi se pogovorili o osnovnih predmetih, potem o slavnostih in važnih dogodkih, še pozneje so izmenjavali risbe, gledališke igre, celo dopisnice in poštne znamke in razna učila seveda tudi niso izostala. Učitelj vodi zadevo neopazno. On povzroča zgodovinska in zemljepisna vprašanja in uporablja dobljeni odgovor pri pouku. Drugi način dopisovanja je pisemsko izmenjavanje med otroci in tujezemskimi učitelji. Tudi na tem polju je uspeh silno velik.

Uspeh otroškega dopisovanja je bil, da so spoznali, da tudi v tujini bivajo ljudje, ki, kakor njih starši, ljubijo svoje sinove, otroci, ki ljubijo svoje starše, osebe, ki imajo isto veselje in boli, iste skrbi in želje. Glavna korist in vaba je

bila, da je bilo dopisovanje v esperantu neposredno, individualno in razveseljuje zaradi dobivanja in posedovanja pošilk.

Njegovi esperantski razredi so dobili stotine pisem in tudi sedaj ima dopisovanje prav pozornosti vreden obseg. Znamenit je vpliv takega dopisovanja na mirotvorno vzgojo, zlasti v spoznanju mirotvornega vplivanja istojezičnosti. Posebej se mora omeniti zanimanje, ki ga kažejo starši dopisujočih otrok za to izmenjavanje. Na ta način nastane veliko dejstvo, da otroci posredno uče in vzgajajo starše, ki to opazujejo, zasledujejo in se celo udeležujejo. Na Saksonskem se je ustanovila posebna Mednarodna šolska služba za pobudo in organizacijo dopisovanja. Priporoča ustanoviti take urade po vseh deželah. Na ta način dobljeni vtiski ostanejo za vse življenje in njih preoblikujočo silo na otroško dušo naj dokaže tale kitica, ki jo je spenil 12letni učenec:

Da bolj poznal boš domovino,
oglej si tudi še tujino!
Enako tam zelenje rase,
enako se živina pase,
enako tam morje valove
budi, zaganja na bregove.
Zakaj ljudje ti ponositi
ne hté enako složni biti?
O, da bi došlo nam spoznanje,
da mir donaša blagostanje!

Po poročilu, ki je bilo sprejeto z velikim odobravanjem, zahvali predsednik prof. B o v e t poročevalca za posebno znamenite uspehe ter upa, da se delo Rdečega križa koristno spopolni z rabo esperanta v medšolskem dopisovanju.

Gosp. G e o r g e s D e l a n o u e, Pariz (v esperantu), poroča o »Zvezah za dobrodelnost«. Te zveze so bile ustanovljene l. 1911. ter so bile potrjene od Mednarodnih kongresov za нравno vzgojo v Den Haagu (1912) in Ženevi (1922). V njih uče otroke, naj vsak dan store vsaj eno dobro delo, in vobče: naj v vsakem slučaju delajo z dobrim namenom, naj se varujejo laži, naj ščitijo slabe, naj pomagajo revežem, naj spoštujejo stare ljudi in invalide, naj bodo prijazni s svojimi vrstniki, usmiljeni do živali. S takim vdanim vsakotedenskim delom bodo mladi društveniki pripravili nov rod, zelo sposoben za mednarodno dopisovanje, in bo vedno bolj pravilno umeval življenje za mir.

Gosp. T r a c y S t r o n g (Amerika), zastopnik Y. M. C. A., Ženeva (v angleščini, prev. v esperantu), o »Mednarodnih taborovanjih«.

Poročevalec donaša žive poskuse iz dveh mednarodnih deških taborovanj, prirejenih preteklo leto v Vaumarkusu (Švica) in Kelsinki, katerih se je udeležilo 19, oziroma 28 narodnosti. Nekaj dečkov je bilo Azijcev, največ Kitajcev, in zamorcev. Taborovanje je bilo polno najzanimivejših in idilnih doživljajev v bratskem sožitju, o katerih so udeleženci podali genljiva poročila. Poseben vtisk je napravilo, ko so belokožci in črnici spali v isti sobi, mladeniči najrazličnejših miselnosti in vzgój se pogovarjali neposredno, in to skupno bivanje je čisto predruščilo njih nazore in mišljenje. Eden izmed udeležencev je priznal, da mu je taborovanje dalo semena za novo svetovno naziranje. V Kadani se je sestavil dečji parlament, da bi udeležnike nagradil, in sto dečkov je plačalo pot šestim osebam. Taborovanje najbolj zadovolji mladeniške želje, ker hočejo imeti realnost namesto same propovedi in teorije. Prihodnje leto bo dvojje taborovanj, eno na Angleškem, drugo na Ogrskem. Toplo priporoča to uredbo, ker vzgaja, da naj se malenkosti puščajo na strani in naj se misli na splošne skupne koristi človeštva.

(Dalje.)

Književni pregled

Bregant Zmago: Elementarni razred I. del. S tem smo dobili prvo slovensko knjigo za ureditev podeželske delovne šole. Založil jo je učitelj Z. Bregant na Blanci in stane 36 Din. Knjiga ima 106 strani in mnogo risb. Pisatelj se je veliko žrtvoval za udejstvovanje te ideje. V uvodu knjige pravi: »Taval in brodil sem brez pravega smotra po nemški literaturi, nakupoval nebroj nemških knjig, med katerimi sem zadel marsikako kleno zrno. Ta nesmotrena tavanja so pobrala težke tisočake, a kje bi iskal pred štirimi leti točnih nasvetov! Koliko nepotrebnega dela in energije se je izgubilo! Zato menim, da je organizirano delo v novem pravcu neobhodno potrebno«. Prosветni oddelek pri Velikem županu ljubljanske oblasti je knjigo priporočil vsem šolam za šolsko knjižnico in postavil kot neko podlago za nadaljnje raziskovanje o delovni šoli. Bregantov »Elementarni razred« torej ni namenjen za slepo posnemanje ter tudi tega ne želi pisatelj, temveč bodo morali vsi učitelji zadevo o delovni šoli prej obravnavati na svojih domačih konferencah. F. L.

Kateheze po razredbi pitanja diecezanskega katekizma zagrebačkoga. Izrađuje dr. Dominik Gudek, profesor i katehet u Zagrebu, III. del.

Tretji del omenjene publikacije obsega izdelane kateheze o milosti in o zakramentih v dveh knjigah. Gudek je priznan katehet in strokovnjak, pa se je tudi dodobra potrudil, da je sestavil jedrnat, lahkoumljiv, izčrpne kateheze. Dostikrat se zgodi, da kdo izmed učiteljstva poseže tudi na polje katehizacije kot pomožna moč, da nadomestuje kateheta, ki je morda obolel, ali pa je odsoten. V zadregi seže po pomoči. V takem slučaju prav dobro služijo Gudek-ove kateheze. Če jih ima lokalna učiteljska knjižnica, se jih lahko poslužuje katehet ali pa učitelj.

Letna naročnina 30 D. Posamezni zvezki po 15 do 20 D. (Zagreb, Palmotićeva ul. 3.)

A. Č.

Brezalkoholne sadne pijače. Spisal Josip Priol, izdala „Brezalkoholna produkcija“ v Ljubljani, Poljanski nasip 10. Cena broš. 10 Din. vez. 15 Din. Knjižica obravnava na 86 straneh pripravljanje brezalkoholnih sokov v domačem gospodarstvu in večjih obratih. Pisatelj se je posluževal najnovejših virov in je večinoma vse sam preizkusil tako, da ne razklada kake suhoparne teorije, temveč podaja praktična navodila v poljudno-znanstvenem tonu. Veliko število slik vrednost tega dela še znatno poveča. Naj bi knjižica našla pot v sleherni dom naše domovine, da bomo vsi vedno bolj znali ceniti vrednost sadja in brezalkoholnih sadnih pijač. Naklada ni velika. Ako pošljete denar po poštožnici št. 14.263 v naprej, dobite knjižico poštne prosto, sicer pa po povzetju.

Cerkvena ljudska pesmarica. Partiture priredil Stanko Premrl. V Ljubljani 1928. Cena vezani knjigi je 50 Din, glasovi (kartonirani) 24 Din. Naroča se v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani. Pesmarica obsega 114 pesmi na 138 straneh in prinaša skoraj vse pesmi, ki so bile natisnjene v knjigi »Cerkvena pesmarica za mladino« iz l. 1916. Na novo pa ima še 39 pesmi, ki so primerno prirejene za ljudsko petje. Nekatere pesmi so enoglasne in se pojo samo z orglami, največ pa večglasnih. Pesmi so razvrščene tako, da za mašnimi slede evharistične, potem pesmi tekom cerkvenega leta (adventne, božične, postne, velikonočne, za maj itd.) Pesmarica bo vsesplošno ustrezala in lahko našla pot med ljudstvo.

Dušanove uganke. Željeznova-Kokalj Marijana. Ilustriral F. S. Stiplošek. Cena broširani knjižici je Din 10[—], po pošti Din 1[—] več. Prodaja Nova založba v Ljubljani. Knjižica ima na vsaki strani sliko, največkrat iz prirode; pod njo pa kratko pesmico za otroke nižjih razredov.

Boj in zmaga. Pravljica. Spisal Gustav Strniša, ilustriral Justin. Kot II. zvezek nove serije knjižnice „Svete vojske“, (Ljubljana, Poljanski nasip 10) je izšla knjižica s sledečo vsebino: V vasi Žeja primankuje vode. Mladi junak Tomažek najde po dolgih naporih v gorah vir, ki ga straži zmaj in ne dopusti, da bi vaščani napeljali vodo v dolino, končno se Tomažku posreči ubiti zmaja in rešiti zakleto kraljčino v gori ter vaščanom preskrbeti zdravo vodo mesto pogubnega žganja. Pravljica je zelo napeta in se bo mladini priljubila. Knjižica je bogato ilustrirana. Cena 5 Din. Dajte ljubko knjižico mladini v roke, hvaležna Vam bo za ta dar.

Zapiski

† Tovarišu Jožetu Vrbincu v slovo!

Težka je misel — roka svinčena —
v srcu iskri krvava solza. —

Prijatelj, kje si?!

Prišel si kot oče. — Mehko, božajoče je govorila Tvoja duša tolažbe potrebnim; polnila je bolna srca s pogumom in zaupanjem; odpirala je radoznalim nove svetove, vzvišeno lepe, vzvišeno čiste in jasne.

Prijatelj, kje si?!

Prišel si kot sin. — Močan, lep in mlad. V srcu ponos, v očeh ogenj!

Krepka beseda, krepak korak, ravna pot.

In po tej poti nisi šel sam. Tvoji tovariši in tovarišice — učitelji in učiteljice — šli smo za Teboj neupogljivo, jekleni.

Bilo je trnja, bilo je ran — moralo je umolkniti telo — ni zamrla misel! Kot orel planinski k solncu, se je dvigala ona nepretrgoma više in više k Bogu!

Prijatelj, kje si?!

Prišel si kot učitelj-vzgojitelj!

Tvoja izklesana osebnost, Tvoje otroško ljubeznivo vedenje, Tvoj neprisiljeni način v pouku in vzgoji Ti je mahoma široko odprl otroška srčeca in vtil vanje ljubezen, zaupanje, spoštovanje. Stotine solznih oči gleda v praznino, stotine ljubečih src nemo vprašuje:

Prijatelj, kje si?!

Ne vzdramijo Te solze in glasen jok, ne vzdrami žalostinka tovarišev, ne prazen pogled Tvojih osamelih učencev. — Niti klic — tako bolesten, da zamre srce v prsih — niti klic Tvoje tako ljubeče žene — Te ne zamore več prikljucati ...

Božja roka je vtrgala cvetico, ko je razprla čašo v darovanju.

Jože, počivaj sladko, počivaj mirno! Naj te ne drami naša boleost! —

V bolečini nas Bog preiskua, a daje tudi moč, da zamorejo trepetajoče ustne najgloblje notranjosti izreči najtežje: „Fiat voluntas Tua!“

Težka je misel — roka svinčena. —
V srcu iskri krvava solza.

Jože! — Naprej živiš v naših srcih! —
Boris Grad

Zborovanje Slomškove družbe na Brezjah.

Po presledku par let je v preteklih počitnicah zopet zborovala Slomškova družba na Brezjah. Na splošno željo članstva je vnovič napravila poizkus nekdanjih prosvetno-socialnih tečajev za učiteljstvo v dneh 8. in 9. avgusta t. l. 8. avgust je bil predvsem namenjen zato, da so udeleženci lahko opravili svoje božjepotne pobožnosti. Po prihodu vseh vlakov na večer pa so se zbrali k prijateljskemu pozdravnemu in zabavnemu večeru, ki je v prijetnih pozdravih in raznih zabavnih točkah žal prehitro minil.

Druge jutro po prihodu ljubljanskega vlaka, ki je pripeljal še novih udeležencev, pa je imel cerkveni govor za učiteljstvo preč. g. duhovni svetnik dr. p. Gvido Rant o sodobnem katoličanstvu in o razmerju katoliškega učitelja v sodobnem življenju. Potem je bila sv. maša pri milostnem oltarju.

Po sv. maši je bilo zborovanje v samostanski dvorani, ki je bila skoroda premajhna. Predsednik Štrukelj pozdravi vse zborovalce od blizu in daleč, zlasti še tovariše in tovarišice iz zelene štajerske in daljnega Prekmurja. Imenoma pozdravlja minister. referenta Wagnerja in sreskega šol. nadzornika Vidra. — Oblastni šol. nadzornik Lužar je opravičil svojo odsotnost, poslal pa je pismene pozdrave in kratko poročilo o uredništvu Slovenskega Učitelja. — Z obžalovanjem pa so zborovalci ugotovili, da je manjkalo tajnika oblast. šolskega odbora J. Slapšaka.

Predsednik pozdravlja tudi še gostoljubne hišne gospodarje čč. oo. frančiškane, ki so vedno pripravljeni za prijateljski sprejem.

¹ Umrl je dne 12. avgusta kot učitelj v Toplicah pri Novem mestu. „Slovenski Učitelj“ je priobčil dva njegova pomenljiva članka, in sicer l. 1924, št. 10/12: „Učiteljevo življenje in delovanje“ in l. 1925, št. 2: „Kako se uveljavlja učitelj pri otrokih in pri ljudstvu“.

Predsednik prečita nato vdanostno brzojavko Nj. V. kralju Aleksandru, ki jo je zbor sprejel z velikim navdušenjem in slava-klici.

Brzojavka se je glasila:

Kabinetni pisarni v Beogradu.

Učiteljstvo, včlanjeno v Slomškovi družbi, zbrano na Brezjah, izreka Nj. V. kralju Aleksandru in vsej kraljevski družini najglobljo vdanost in neomajno zvestobo.

Predsednik: Štrukelj.

Na ta brzojavni pozdrav je došla predsedniku pismena zahvala:

Gospodinu Štruklju, predsedniku Slomškovega udruženja učitelja Ljubljana.

Gospodine! Prijatno dirnut iz razima odanosti podnesenim sa skupštine Učiteljskega Slomškovega udruženja, Nj. V. Kralj blagovoleo je narediti da se učesnicima te skupštine izjavi iskrena zahvalnost.

Ministar dvora.

Pismene pozdrave so zborovalci poslali tudi prevzv. g. knezoškofu in ministrskemu predsedniku dr. Korošču.

Predsednik se je nato v toplih besedah spominjal vprav to noč preminulega voditelja hrvatskega naroda Stj. Radića ter je predlagal, da se bratskemu savezu hrv. učiteljstva (preds. Tomašić) pošlje sožalna brzojavka.

Nato je predaval tov. Pero Horn; „Kaj smo in kaj hočemo?“ Posegel je tako temeljito in globoko v sodobno življenje in ravnanje katoliškega učitelja, da so mu poslušalci že kar med predavanjem burno pritrdjevali. Ob sklepu pa so enoglasno zahtevali, da predavanje prinese Slov. Učitelj.

Drugo predavanje je imel tov. Kornelij Igljč: „Duhovnik učitelj in vzgojitelj naroda“. Tudi to predavanje, ki ga prinese Slov. Učitelj, so zborovalci burno odobraval.

Nato je predsednik prečital uredniško poročilo, ki sledi spodaj. Sledila so nato še razna vprašanja iz društvenega življenja.

Tov. Pečjak je dal pobudo, naj se na prihodnjem občnem zboru ustanovi

par odsekov, ki naj bi dali potrebno pobudo vsemu članstvu za marljivo in temeljito delo pri raznih pereh sodobnih vprašanjih. To bo tem lažje, ako se naslonimo tudi na inozemsko kat. učiteljstvo, kar se bo vsekakor zgodilo z ustanovitvijo unije slovanskega katoliškega učiteljstva.

Članstvo Slomškove družbe je vljudno vabljeno na socialni dan 9. septembra.

K sklepu so zborovalci izrazili željo, da se v začetku prihodnjih velikih počitnic vrši tridnevni prosvetno-vzgojni-socialni tečaj na Brezjah.

Nato je predsednik zaključil lepo uspešno zborovanje, nakar se je vršil skupni obed. Nato so udeleženci odšli v raznih skupinah na daljše ali krajše izlete.

Poročilo urednika. V teku minule poslovne dobe „Slomškove družbe“ je bilo učiteljstvo posebno pozorno na reformo osnovne šole v smislu delovnega principa. Vsi pedagoški listi se dotikajo tega vprašanja in priobčujejo članke iz zadevnih tečajev in anket, zato sem tudi jaz v „Slovenskem Učitelju“ pripravil kolikor mogoče prostora za zadevne razprave. V letošnji spomladi sredi aprila, je hotel jasnost v reformah prinesiti veliki internacionalni pedagoški kongres v Berlinu. O tem sem priobčil že nekaj poročil. V Sloveniji smo pred letom imeli o delovni šoli predavanja, sestanke in ankete v Ljubljani in Mariboru. Pred seboj imamo tedaj veliko teoretskih razglabljanj, pa tudi že dokaj praktičnih udejstvovanj. Množina raznih izpreminjalnih nasvetov je tolika, da ni mogoče vsega naenkrat na novo postaviti ter je treba še poskušenj in časa, da se izkaže v koliko je kaj uvrstiti v vsakdanji delokrog šole. Paziti bo treba, da preveč ne obremenimo učenca ne učitelja in torej nikjer ne zaidemo v ekstreme. Ker so v splošnem krajevne razmere zelo različne, individualnost otrok zgolj neenakost, zahteve življenja nedoločene borbe za vsakdanji kruh, je tudi naenkratna izvršitev reform neizvedljiva. Dobro ustanovljeni vzgojni in učni smotri bodo vedno največ odločevali in na te sem se v listu pogosto oziral. — Po svetovni vojski se je po-

javil v vseh državah velik izraz po trajnem miru. Pritegnila se je mladina, da se zavzame za rešitev velikih mednarodnih problemov. Mlada srca naj dobe prepričanje, da se marsikaj lahko uredi mirnejšim potom in ne samo s silo, z bojem, z nasiljem in uničevanjem. Zato sem priobčil članek Alfonza Koprive „Poslanstvo učitelja o mirotvornem gibanju“ in članek „Mednarodna konferenca za mir potom šole“. Sledilo bo še več zadevnih razprav. Uspeh tega gibanja se v splošnem pozna sedaj na tem, da po vseh državah prenarejajo v tem smislu šolske čitanke. — Za Slovence obstoja posebno vprašanje o sosedni Koroški. V tem oziru je treba vzgojiti množice našega naroda s pravo narodno zavestjo. Te je l. 1918. manjkalo in zgubili smo Koroško. Ker smo majhen narod, moramo tembolj poznati medsebojne razmere. Zato naj se učiteljstvo nujno zanima za koroško šolo. V ta namen sem priobčil več sestavkov. Ako govorimo v šoli o krajih v Španiji, Turčiji in drugih državah, je tembolj važno za nas, da si ogledamo nepozabni del sosedne slovenske zemlje. — Z vzgojnega stališča kot prispevek k srčni kulturi in znanju življenja sem sprejel članka Pero Horna „Miselnost in značaj“ in „Značaj in življenje“. Za gojitev samotvornosti v posameznih predmetih sta posebno primerna članka, ki zadevata navadno šolsko delo, t. j. „Pisanje v novem duhu“ po Kuhlmannu in „Spisje v delovni šoli“, ki ga je sestavila Marija Sadar Kleinmayrova. Vseh drugih člankov in njih aktuelnost ni potrebno tu navajati, le toliko še omenjam, da nas je pričel dobro seznanjati tov. Rudolf Wagner s problemi meščanske šole. Smotreno je mogoče še druge didaktične reči zasledovati, a treba je seveda v ta namen prijati tudi krepko za pero in črpati iz neusahljivih virov življenja. Vse to rešujejo pri listu dobri sotrudniki, zato je vedno moja želja, da bi jih bilo mnogo več v našem krogu.

Pouk na dvorazrednicah. Pouk na večrazrednih šolah je po zakonu celodnevni. Vršni se pa lahko nerazdeljeno ali skupaj od 8. do 13. ure, da otrokom ni treba dvakrat na dan ali

razdeljeno hoditi v šolo. Tudi je mogoče staršem, ki imajo več šoloobiskujočih otrok, prehrano bolje urediti. Ob poldnevem pouku je treba staršem pripravljati dvojno kosilo: prej krog 11. ure za popoldne odhajajoče, pozneje po 13. uri domov prihajajočim. Celodnevni pouk je bil vedno uveden po drugih deželah in ljudje so s tem v obče zadovoljni. Le izjemoma, ako ni prostora, ali je preveč otrok, pa premajhna soba, se vrši pouk poldnevno razdeljeno, t. j. višja skupina hodi dopoldne, nižja pa popoldne. Vse to pa se dovoljuje na predlog srezkega poglavarja začasno ali za določen rok. Več o tem je v Heinzevi zbirki šolskih zakonov iz l. 1895, str. 59, 119 in 139. Sicer se pa morajo sobe, če so premajhne, prirediti večje, če je pa število otrok preveliko, pa razširiti šolo. Ker bi uvedba poldnevnega pouka na večrazrednicah ne pomenila šolskega napredka, zato ministrstvo prosvete prošnjam v tem pogledu ne more ustreči. Na enorazrednicah je navadno samo poldnevni pouk, ker so 4 oddelki. Dva višja oddelka hodita dopoldne, dva nižja pa popoldne. S poldnevnim poukom in dostikrat še z nerazrednim šolskim obiskom dobijo otroci premalo znanja, ker samo zasilno čitanje in pisanje brez zadostnega samostojnega spisja in drugega dandanes ne zadošča za življenje. Opozarjam samo na podlago za kako uspešno skupno delo t. j. za pridobitev kakega odbora. Pri občinah, zadrukah in drugih zbiorih je ljudstvo s premajhnim znanjem navezano premnogokrat le na posameznike, kar je velika pomanjkljivost množic. O tem imajo iz prejšnjih let društvene in združne zveze kaj slabe izkušnje. Torej ne nazaj s poukom, ker se stem kmetu in drugim slabo pomaga, pa tudi silno škoduje narodni prosveti, ki je podlaga zdravega narodnega gospodarstva, F. L.

Reforme na Čehoslovaškem. Dosedanji zavodi za vzgojo in pripravo učiteljskih kandidatov (učiteljišča) se bodo opustili; namesto teh bodo ustanovili pedagoške akademije. V slučaju potrebe bo vlada dovoljevala, da se bodo mogle ustanovljati tudi zasebne akademije. Tozadevni zakon stopi v veljavo že v jeseni.

Pevec.

(Vida Jerajeva.)

Veselo.

2. gl.

Anton Jobst.

1. gl.

mf
Su-čnji-ca, črni baržun, u no-go pa

f *2. gl.* *p* *mf*
boš, zla-ta pi-ščalka-čljun, to vam je čos.

mf *Hitreje*
Da-nes tu, ju-tri tam, bor a-li

f *zadržano*
hrast, da le ne zaj-de kam

kot začetka

v xanj-ko in past. žvi - žga pre -

pe - va si, ni mu do žron,

široko

nič mu za vi - nar ni, vse da za - stonj.

na ljudstvo. Ako so ne samo profesorji, nego tudi oni, ki težijo za akademsko čistost, res uravnoteženi in napredni, ako v vseučilišču zahajajo študenti iz vseh narodnih slojev, ako so vsi poklici pristopni na vseučiliščih izobraženim ljudem, potem smo lahko sigurni, da je narod na pravilnem potu, da ustvarja stalno družbo in popolno življenje, utemeljeno na izkušnji, a ne na nagonu in ničevni čuvstvenosti. Dejstvo, da naš ameriški narod ni na slabem potu, moramo pripisati izključno vplivu naše vseučiliške delavnosti.

Naš sestav smo bolj ali manj usvojili po evropskem vzoru. Na splošno daje odlične rezultate. Vendar v stvari obstoji nevarnost, ki onemogoča sposobnost naših vseučilišč, namreč začasna nesposobnost naših pripravnih šol. Ne trdim, da vse te šole niso koristne, ali dejstvo je, da premnože od njih nimajo stroge pripravne vzgoje. Študenti, ki pridejo k profesorjem na vseučilišča, ne razumejo nobene metode razmišljanja, to se pravi: ne umejo študirati. Priznati moram, da je v zadnjem času ta nedostatek po največ izginil, ker je kakovost šolskih učiteljev in učiteljic na mnogo višji stopnji nego je bila n. pr. pred desetimi leti. To poboljšanje je nastalo kot posledica dejstva, da je naš narod razumel, da je treba boljše šolske učitelje boljše plačevati. Preje so učitelji in učiteljice dobivali samo zelo majhno nagrado za svoje težko delo, zato mladi ljudje niso marali za ta poklic, ki od njega niso mogli živeti. Posledica tako neumne politike je bila, da šolski učitelji in učiteljice niso bili osebe prve vrste, ki bi mogle pripraviti dijake za neodvisno delavnost znanstvenega dela na vseučilišču. Sedaj je, kakor sem že rekel, položaj v tem pogledu mnogo boljši in profesorji na vseučiliščih nimajo več neizvežbanih študentov.

Zanimivo je v zvezi s tem opozoriti na dejstvo, da je pravopisni sistem angleškega jezika, kakor se to dogaja sedaj, velika zapreka za razvoj naše prosvete. Ako se morajo dijaki v šolah učiti pravopisa vsake besede v svojem lastnem jeziku, — in to morajo delati še sedaj, — tedaj je naravno, da mora tako razsipanje moči zaustavljati razvoj duševnih sil. Vi, Jugoslovenci, ki imate skoro logičen pravopis, si ne morete predstavljati, kaj to pomeni. Sedaj se je izdelal nov načrt, da se dijakom v šolah utrjuje spomin s sorodnimi idejami in sugestijami, ali ta metoda ni popolnoma primerna. Z druge strani so mnogi predlagali, da naj se sestav našega pravopisa preosnuje ali k nesreči je tradicija močnejša od razuma; narod še ne želi zamenjave starega sestava s popolnoma novim pravopisom.

Naš narod je sedaj priznal, da so pripravne šole srce prosvete, ki razliva kri znanosti po vseh delih velikega narodnega telesa. Jaz pripisujem to poboljšanje predvsem vzgoji samih šolskih učiteljev in učiteljic v naših vseučiliških poljudnih letnih tečajih, ki so sedaj ustanovljeni na vseh velikih vseučiliščih. Taki tečaji se imenujejo »University Extension Courses«, kar pomeni: Tečaj za razšir-

jenje (extenzijo) izključno znanstveno in čisto teoretičnega univerzitetnega dela. To je — moremo reči — pridodano delo, v stvari čisto šolsko delo. Tako delo, ki bi ga tukaj pri vas upravljali samo na visokih šolah, opravlja na tisoče mladih ambicioznih učiteljev na korist narodnemu razvoju.

V vseučilišču Columbia, kjer sem bil mnogo let profesor, obstoji velik pedagoški oddelek, ki je določen izključno za vzgojo šolskih učiteljev in učiteljic. Tudi New York University ima drugo, toda manjše vzgajališče v velikem mestu; slični oddelki in zavodi za pomoč učiteljem in učiteljicam obstojijo tudi na drugih vseučiliščih.

To smoteno pripravljanje učiteljev in učiteljic je bilo zelo koristno, celo bolj koristno nego so letni tečaji, ker se učitelji v takih zavodih naučijo pedagoških načel in ta načela donesajo svojim šolskim dijakom, ki se na tak način učijo bolj zdrave in uspešne metode. V Ameriki se je razvijal sestav prosvete zelo različno od evropskega. Naša tako zvana višja vzgajališča, to so zavodi, ki izpopolnjujejo šolsko leto, so dvojni. Imamo najprej »Colleges« — za ta izraz ni primerne besede v slovenskem jeziku — in tudi prava vseučilišča, taka kot vaša tukajšnja. Ameriški »College« je prvi korak v univerzitem življenju. V njega pridejo dijaki višjih šol, da se pripravljajo za najvišjo akademsko čast, ki je stopnja bacalaureata (B. A.). Samo študentje, ki so bacalaurei, lahko obiskujejo višje vseučilške tečaje, katerih delo je bolj ali manj podobno delu vaših vseučilišč.

Zgodovina naših vseučilišč je v stvari nenavadna in zelo važna za vsakega, ki se zanima za razvoj Amerike. Danes imamo dvanajst ali petnajst pravih vseučilišč v Ameriki; vsa brez razlike so nova in mlada. Razvila so se iz ameriških »Colleges« (izgovori Kavelč) pod evropskim vplivom. Ti naši »Colleges« pa so se razvili iz angleškega »Colleges«-sistema, kakršen je bil na vseučiliščih v Oxfordu in Cambridge-u. Ne smemo pozabiti, da so se le-ti zopet razvili iz angleških vseučilišč, ne kakršna so sedaj, nego kakršna so bila v sedemnajstem in osemnajstem stoletju. Naši Colleges so bili in upamo, da bodo ostali središče in jedro najvišje prosvete v Ameriki.

Ameriški »Colleges« so tradicionalni in sposobni zastopniki tiste liberalne prosvete, ki je začela zgodaj v srednjem veku na velikem vseučilišču v Parizu. Ta izročila je sprejela Amerika v isti obliki v kateri so jih sprejemala vseučilišča Oxford in Cambridge v Angliji. Sedaj imamo kakih tri do štiri sto takih zavodov v Ameriki, ki so vredni popolnega spoštovanja.

Naši pravi Colleges, izmed katerih so mnogi majhni, obstojijo povsod v Zedinjenih državah. Pogostoma so zelo daleč drug od drugega in tudi daleč od velikih mest. Le-ti vsako leto razširjajo svoj vpliv in pošiljajo študente ali na vseučilišča ali pa v veliki svet z navduševalnimi idejami, ki so jih dobili od učenih učiteljev in profesorjev. Čim

je študent končal svoje delo v College-u, se lahko vpiše na vseučilišče.

Vidite sedaj, da je College podoben vaši gimnaziji, ali ne popolnoma, kajti College sprejema v svoje prve razrede šolske dijake višje stopnje nego so prvi dijaki na vaši gimnaziji. Naš College ima dvojen cilj, V glavnem je priprava za vseučilišče, v drugi vrsti pa pripravlja za vsakdanje življenje. Dejstvo je, da mnogi stopijo neposredno iz College-a v poslovno življenje, ne da bi obiskovali vseučilišče.

Naši Colleges so tako popularni, da mnogi starši doprinašajo vse mogoče žrtve, da svojim otrokom dajo vzgojo v tem zavodu. Vsi Američani globoko cenijo prosveto.

Povdariti moram torej, da je bil ameriški College začetek vseučilišča: N. pr. Columbia, Harvard, Yale, Princeton in mnogi drugi veliki zavodi so se razvili iz Colleges, ki so razširili svoje prvobitno delo na večje področje.

Prav tako kakor v Evropi imajo tudi naša vseučilišča mnogo oddelkov ali fakultet.

Tukaj moremo poudariti zanimivo dejstvo, da se ženske posebno zanimajo za prosveto ne samo na vseučiliščih, kjer prav kakor tukaj obiskujejo ženske skupno z moškimi vsa predavanja, nego tudi v Colleges. Vassar, Wellesley, Smith in drugi Colleges za ženske so na jako dobrem glasu. Na mojem vseučilišču Columbia obstoji znamenit College za ženske, ki se zove »Barnard« in ki je v bližnji zvezi s celim vseučiliščem, prav tako kakor stoji tudi Radcliffe College pod zaščito velikega vseučilišča Harvard. Drug poseben oddelk je naš zavod na Columbia University, ki daje dobro izučene novinarje; z njimi upamo izboljšati naše časopise.

V Ameriki nimamo, kakor v Jugoslaviji, ministrstva prosvete. Vsaka država gradi svoje šole, Colleges in vseučilišča, ne oziraje se na federalno vlado. Pri vsem tem imamo danes neslužben Institut Mednarodne prosvete in upamo ž njim doseči velike uspehe. Ta zavod bo morebiti zamenjal ministrstvo narodne prosvete, kakor ga imate vi. Že skoro štiri sto College-ov in vseučilišč je, ki so člani tega velikega zavoda, ki pošilja vsako leto mnogo študentov v Evropo in sprejema v

zamenjavo študente z evropskih vseučilišč. Na ta način pridejo inozemski in ameriški vseučiliški činitelji v zvezo drug z drugim.

Jasno je, da naš ameriški narod sedaj razume važnost in vrednost višje prosvete. Priznavamo, da so osebna ravnotežja in prosvetljena sposobnost pravi temelji napredka. S tem smotrom pred očmi skušamo ustvariti dovršen prosvetni sistem, ki bo dal enodušen razumen narod, kateri se ne bo dal zlahka zapeljati, da bi zapustil na e temeljno načelo: Svoboda brez razuzdanosti in enakopravnost brez škode.

Ročni katalog 1928—29. Tiskala in založila Učiteljska tiskarna. Poleg navadnih koledarskih reči obsega poglavja o vstopu v državno službo, opremi prošenj, nastop službe, prejemki učiteljstva, službena doba in napredovanje, usposobljenostni ipit, stalnost v državni službi, poviški-napredovanja, draginjske doklade za upokojenje, vojaška služba za učiteljstvo, upokojitve, užitki po umrlih učiteljih, povračilo selitvenih stroškov, davki, takse, vozne olajšave, prava za obrambo pravic, važne razsodbe in odločbe. Ročni katalog je učitelju vsekako potreben. Stane 16 Din.

Za krščansko šolo. Lepo zmagó so dosegli krščansko-misleči volivci v Berlinu v borbi za kandidate v šolske sosvete. Krščanska nepolitična lista si je priborila skupno 3028 sedežev, socialisti 690, komunisti 166, druge liste 130 sedežev. Če bi se Berlinci le tudi pri političnih volitvah tako izkazali in izpričali krščansko mišljenje! C.

Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, zvezek 30: Črka S. V tem zvezku je življenjepis dr. A. Starčevića in drugih. Zanimiv je opis Starega gradu v Dalmaciji, ki hrani v grških napisih najstarejše historične dogodke v naši državi od 400 let pred Kr. Večji opis je o starinah v naši kraljevini. Drugi članki so še v staroslovenskem jeziku, o političnih strankah v Sloveniji, o Sveti gori atonski i. dr. Izdaja Bibliografski zavod, Zagreb, Gundulićeva 29. Zvezek stane 45 Din ter se dobiva v latinici in cirilici.

Mladinska Matica.

Razpis nagrade.

Mladinska matica poverjenišva UJU Ljubljana razpisuje nagrado 3000 Din (tritisoč dinarjev) za najboljšo povest (oziroma zbirko krajskih povestic) umetniške vrednosti, primerno tudi mladini. Obsegati mora 6 tiskanih pol v mali osmerki. Rokopis je predložiti najpozneje do 31. decembra 1928 Mladinski matici pov. UJU v Ljubljani, in sicer z geslom in pisateljevim imenom v posebni kuverti. — Mladinska matica si pridržuje pravico porabiti tudi nenagrajene tekmovalne rokopise proti običajnemu honorarju. — Za nagrajeno delo se bo izplačal poleg nagrade še običajni honorar. **Mladinska Matica.**